

Tartu Ülikool
Maailma keelte ja kultuuride instituut

Marten Kolk

BARBARA GREENE'I ARTIKLI „RE-ENVISIONING THE DARK VALLEY AND THE
DECLINE OF THE PEACE STATE“ TÕLGE JA TÕLKEANALÜÜS

Magistritöö

Juhendaja: Sirje Kupp-Sazonov, PhD

Kaasjuhendaja: Eri Miyano, MA

Tartu

2024

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. SIHTTEKST	4
2. TEOREETILINE RAAMISTIK	26
2.1 Lähteteksti ja autori tutvustus.....	26
2.2 Tõlke eesmärk.....	26
2.3 Tõlkeprobleemid.....	27
2.3.1 Kultuurispetsiifilised elemendid.....	27
2.3.2 Kujundlik keel	29
3. TÕLKEPROBLEEMIDE ANALÜÜS	31
3.1 Mõisted.....	31
3.2 Kultuurispetsiifilised elemendid.....	33
3.2.1 Sotsiaalse kultuuri elemendid.....	33
3.2.2 Organisatsioonide, tavade, tegevuste, protseduuride ja ideede elemendid.....	35
3.2.3 Kultuurispetsiifiliste elementide analüüsi kokkuvõte.....	40
3.3 Kujundlik keel	40
KOKKUVÕTE	51
KASUTATUD KIRJANDUS	52
SUMMARY	53

SISSEJUHATUS

Magistritöö sisaldab Barbara Greene'i artikli „Re-envisioning the Dark Valley and the decline of the peace state“ tõlget ja tõlkeanalüüsi. Artikkel on osa kogumikust nimega „The Representation of Japanese Politics in Manga,“ mille toimetab Roman Rosenbaum. Kogumiku üldeesmärk on uurida manga¹ poliitilisi rõhuasetusi. Greene'i artikli teemaks on kahe mangasarja näitel jaapani popkultuuri, jaapani tänapäeva poliitika ja 1930-ndate ning teise maailmasõja perioodi jaapani ajaloo vaheliste seoste uurimine. Valisin selle artikli, kuna olen huvitatud jaapani kultuuriga seotud kultuurispetsiifiliste elementide tõlkimisest ning artikkel sisaldab mitmeid selle kategooria alla käivaid elemente erinevatest valdkondadest nagu popkultuur, ajalugu ja poliitika. Tegemist on ka võrdlemisi spetsiifilise teemaga ja minu teada on jaapani popkultuuri ja poliitika seostest eesti keeles varem väga vähe kirjutatud. Seega tutvustab tõlgitud tekst publikule uut vaatenurka Eestis ja mujal maailmas aina populaarsemaks muutuvale jaapani popkultuurile, ning tõlkeanalüüs tutvustab erinevate valdkondade kultuurispetsiifilisi elemente eesti lugejatele. Samuti on tõlkeanalüüsis uuritud artikli autori kujundliku keele kasutamist ja selle tõlkimist.

Magistritöö eesmärk on anda Greene'i kirjutatud arusaadavalt edasi, säilitades autori stiili ja kontrollides, et kõik Jaapaniga seotud terminoloogia oleks arusaadav ka eesti keelt kõnelevale publikule. Magistritöö uurimisküsimused on järgmised:

1. Kuidas tõlkida jaapani kultuurispetsiifilisi elemente?
2. Kas ja kuidas on jaapani kultuurispetsiifilisi elemente vaja eestikeelsele lugejale lahti selgitada võrreldes inglisekeelse lugejaga?
3. Kuidas lahendada autori kujundlikust keelest tulenevaid tõlkeprobleeme?

Töö koosneb kolmest peatükist: sihttekst, teoreetiline raamistik ja tõlkeprobleemide analüüs.

¹ Jaapani koomiks, mis nii traditsioonide kui kujutuslaadi poolest erineb Ameerika ja Euroopa omadest (EKI ühendsõnastik 2024 *sub* manga).

1. SIHTTEKST

„Pimeduse oru“ ümberkujundamine ja rahuriigi allakäik

Barbara Greene

Sissejuhatus

Jaapan on üks paljudest arenenud riikidest, kus on viimastel aastakümnetel kogetud natsionalistliku retoorika tõusu.¹ Arutelu selle retoorika üle raskendab Jaapanis aga pikaajaline vaidlus Jaapani sõjalise tegevuse olemuse ja vajalikkuse üle 1930-ndatest kuni Vaikse ookeani sõja lõpuni 1945. aastal. Arusaam, et Jaapani laienemine Hiinasse ja Shōwa keisri ümber koondunud fašistliku riigi tõus viisid tohutute inimkaotuste ja sõjast tuleneva materiaalse hävinguni, on üks artikkel 9 aluspõhimõtetest. See artikkel on Jaapani sõjajärgse põhiseaduse klausel, mis keelab ründesõjaväe loomist ja ülalpidamist. Inimesed nagu endine Tokyo kuberner Ishihara Shintarō on aga väitnud, et praegune vaade sõjaajaloost on sõjajärgne moonutus ja rahupõhiseaduse selle kaudu aina suurema surve alla pannud.² Nendega on ühinenud poliitilised tegevusgrupid nagu Nippon Kaigi.³ Nippon Kaigi tegevuste hulka kuulub omaalgatuslikult ajaloolastele ja ajakirjanikele käsikirjade saatmine, mis sisaldavad grupi tõlgendust ajalooajaloost.⁴ Lisaks on, vaatamata nende vastuolulisusele, seda tõlgendust kajastavate õpikute kasutuselevõtt Abe võimu ajal suurenenud.⁵

Pealegi esitati neid tõlgendusi samaaegselt kaasaegsete poliitiliste probleemidega, nagu artikkel 9 ümbertõlgendamine 2016. aasta märtsis ning mitmete seaduste vastuvõtmine, mis lõdvendasid Jaapani kaitsevägele seatud piiranguid.⁶ Vaikse ookeani sõja lõpule eelneva viieteistkümne aasta pikkuse perioodi ülene arutelu ei ole aga piiratud ainult poliitilise ega avaliku korra valdkonnaga, kuna ka popkultuur on saanud teema diskursuse põhiosaks. Mangakunstnikud, eelkõige vastuoluline Kobayashi Yoshinori, on oma töödega avalikult vaidlusest osa võtnud. Otseselt poliitiline manga on ainult üks aspekt sellest, kuidas vaidlus „pimeduse oru“ ja sõjaajaloo perioodi üle on popkultuuri osaks saanud. Näiliselt mittepoliitilised teosed, mis pooldavad konkreetset tõlgendust, on samuti osa sellest diskursusest. Pealegi ei ole see, kuidas avalikkus oma kollektiivset minevikku tajub puhtalt akadeemiline mure, kuna see mõjutab poliitilisi ja sotsiaalseid narratiive. Avalikkuse

ettekujutust minevikust ei konstrueerita ainult poliitilises ja hariduslikus sfääris, sest kollektiivse mälu üks suurimaid mõjutajaid on populaarne meedia ja see, kuidas seal on ajalugu kujutatud. Sõjajärgses Jaapanis on mangal pikk ajalugu meediumina, milles on võimalik vaidlustada ja kujundada rahvamälu. Yoshino Sharini ja Kobayashi Yoshinori revisionistlikest narratiividest Mizuki Shigeru sõjavastaste memuaarideni on Vaikse ookeani sõda ja 1930-ndate poliitilist rahutust manga lehekülgedel ulatuslikult arutatud. Sellised arutelud ei leia aset ainult sõjakesksete mangade lehekülgedel. Vähemalt üks sõjaaja aspekt, „pimeduse oru“ perioodi murrang, mis viis lõpuks Teise Hiina-Jaapani sõjani, on imbunud *seinen* fantaasia mangasse.⁷ Sellist ajaloo kasutamist allikana mitteseotud ja näiliselt täiesti fiktiivsetes noortele lugejatele suunatud narratiivides võib pidada reaktsiooniks hiljutisele poliitikale, eriti Abe valitsuse julgeoleku- ja kaitsepoliitika muudatustele. *Seinen* mangad sisaldavad ka varjatud kommentaare sõjaajalooga seotud käimasolevate poliitiliste küsimuste kohta, mis põhjustaksid vastureaktsiooni ning paneksid autori neid otsesemalt väljendades keerulisse olukorda.

Allpool uurin ma „pimeduse orust“ inspireeritud kujutiste kasutamist, eriti poliitilises vägivallas, nagu näiteks 26. veebruari intsidendi ebaõnnestud riigpöördeks, osalenud radikaalsete noorte ohvitseride transformeerumise kujutamist kaasaegses fantaasiamangas. Nendes teostes kujutatakse ajaloost inspireeritud riigipöördeid ühiskonnale positiivsena, eeldusel, et aktiivse kaitse vajadus on riigi julgeoleku jaoks elutähtis. See retoorika õnnestab ühte artikkel 9 ajaloolistest alustest, mis sätestab et vägivalla väärkasutamine ja võimu koondumine radikaalsete noorte ohvitseride kätte on kokkuvõttes hävitav. „Fullmetal Alchemist“ ja „Attack on Titan“ on kaks populaarset mangasarja, mis demonstreerivad revisionistlikule ajaloole kaastundlikke narratiivide olemasolu kaasaegses fantaasiamangas.

Meedia ja mälu

Popkultuuri kollektiivse mälu mõjutamise oluline aspekt on selle mõju kollektiivsele identiteedile. Selle alla käib arusaam, et üldtunnustatud vaade minevikule on praeguse kogukonna tähtis osa. Popkultuuriga seotud meedial on võime mõjutada kollektiivset mälu kiiremini ja tugevamini kui teistel edastusviisidel, nagu näiteks õpikutel.⁸ Samuti on massipopkultuuril võime luua ja kujundada rahvuslikku ja kollektiivset mälu.⁹ Kaasaegses Jaapanis on meedia tarbimine ja valimine muutunud nii seotuks isikliku identiteediga, et

fantaasiast inspireeritud popkultuur võib Jaapani tarbijate jaoks peaaegu hägustada väljamõeldise ja reaalsuse vahelist piiri.¹⁰

Seega võib popkultuuri tarbimise uurimine anda ülevaate Jaapani populaarse kujutlusvõime muutustest ning riigi kollektiivsest mälust ja identiteedist. Welzer väidab, et kui kaasaegsed saksa noored käsitlesid oma esivanemate julmust või ükskõiksust, siis neid mõjutas kõige rohkem see, mida näidati televisioonis või filmides, mitte see, millega nad kodus või koolis kokku puutusid.¹¹

Fushiki on märganud sarnast efekti Jaapanis ja väitnud, et massimeedia läbi edastatud kollektiivne mälu on *läbielatud mälestus*, mis toimib isikuidentiteedi väljendamisviisina ja kollektiivsest identiteedist arusaamise abivahendina.¹² Kollektiivne mälu muutub rekursiivseks ja ennast alal hoidvaks, tuginedes ideede ja kujutiste matrjoškaefektile, mis viitab varasematele ideedele ja kujutistele, et luua tähendust ja mälu, mis on alati muutumises.¹³

Samuti püüdleb manga realismi ja emotsionaalse tõepärasuse poole.¹⁴ Uuringud näitavad, et publik säilitab kõige paremini, nii tegelikele kui ka fiktiivsetele esmaallikalistele lugudele keskendunud narratiive, kuna nad suudavad hõlpsasti looga samastuda.¹⁵ Kollektiivses mälus ei ole objektiivset „tõde“; on lood, mida hoolimata sellest, et need on välja mõeldud, peetakse emotsionaalselt „tõeseks.“¹⁶ Näiteks Bukh, kes on korduvalt uurinud mangas olevate natsionalistlike sentimentide mõju lugejatele, märkis et ultranatsionalistikul-revisionistlikul mangal ei olnud suurt mõju enamiku lugejate arusaamale ajaloost.¹⁷ Nippon Kaigisho toodetud manga „Shima wa Furusato“ („Saared on meie kodu“) kujutab Etorofutōl (択捉島) – üks Hokkaidost põhja pool asuv Kuriili saar, mis on tuntud ka nimega Iturup – Nõukogude okupatsiooni eel ja selle ajal aset leidnud armastuslugu ning uurib, kuidas kahe jaapanlasest peategelase armulugu oli mõjutatud näiliselt ebaõiglasest riigiterritooriumi annekteerimisest.¹⁸ Uskudes, et kaasahaarav romantiline manga ei poolda ühtegi konkreetset ajalootõlgendust, väljendasid lugejad kurbust tegelase kannatuste üle ja väitsid, et kuigi neil oli sündmustest vähe eelteadmisi, nägid nad seda mangat kui täpset ümberjutustust ajaloost.¹⁹

Fännide arutelud popkultuuri ja poliitika ristumisest

Isayama Hajime „Attack on Titan“ on üldiselt rohkem tuntud kui Arakawa Hiromu „Fullmetal Alchemist.“ See on Isayama jaoks olnud nii õnnistus kui ka needus, sest ta langes tapmisähvarduste ohvriks, kui avaldas oma blogis, et tegelane Dot Pixis põhines Vene-Jaapani

sõja aegsel admiralil Akiyama Yoshifurul. Poleemika puhkes uuesti pärast seda, kui ta kinnitas, et tegelane Mikasa sai oma nime samanimeliselt lahingulaevalt. Samuti väideti, et privaatne Twitteri konto, mis seadis kahtluse alla Jaapani sõjaaegseid kuritegusid Hiinas, kuulus pseudonüümi all Isayamale. Neid süüdistusi võimendas teadmine, et Isayama on sügavalt huvitatud 1945. aasta eelsest sõjategevustest ja austab vastuolulisi isikuid, nagu admiral Akiyama, kelle osalus Korea koloniseerimises ja Vene-Jaapani sõjas on Korea fännikogukonna jaoks pahameeleallikas.²⁰

Oma ülemaailmse populaarsuse tõttu on „Attack on Titani“ peatükke skaneeritud ja tõlgitud mitmesse keelde ning fännikogukondade poolt postitatud erinevatele veebisaitidele. Need grupid jälgivad tähelepanelikult ka Isayama blogi, sest tema kommentaarid fännispekulatsioonide kohta pakuvad võimalikke spoilereid tulevastele sündmustele loos. Seetõttu levisid Isayama kommentaarid kiiresti.²¹

Arusaama tõttu, et mõned tema kommentaarid propageerivad revisionistlikke ajalootõlgendusi, on Isayama vastu anonüümset kriitikat ja tapmisähvardusi postitatud mitmetesse erinevatesse internetifoorumitesse nii jaapani, inglise kui korea keeles. Vastureaktsioonina tekkis Isayamat toetav liikumine, mida propageerisid sageli revisionismi pooldavad jälgijad.²² On vaieldav, kas Isayama poolne vastuolu õhutamine on siiras või lihtsalt nutikas viis, kuidas fännides pidevat huvi säilitada. Ambivalentseks jäädes suudab ta säilitada laia publikut, keda võiks selgelt väljendatud seisukoht mangasarja ümbritsevatest vastuoludest muidu eemale tõrjuda.

Vaikse ookeani sõja ajastu mangas

Vaikse ookeani sõjast inspireeritud manga tekkis kiiresti pärast narratiivide sisu piiranud Ameerika okupatsiooni lõppu.²³ 1950.–1960. aastatel sai noorte mangalugejate seas populaarseks žanr nimega *senki-mono* (戦記もの, sõjakroonikad). *Senki-mono* keskendus ennekõike pealtnäha veretule õhusõjale, mida viisid läbi särasilmsed ja ennastohverdavad noored. Nende tegelaste kogetud vältimatuid vigastusi ja surma varjutas masinate hävinemine, millega nad lendasid paljude mangasarjade lehekülgedel, samal ajal kui maasõja viletsust varjutas sõja romantiseerimine tervikuna.²⁴ 1970-ndatel sai *senki-mono* mangast vaidluspunkt kunstnike ja publiku vahel, kes nägid sõda diametraalselt vastandlikel viisidel.²⁵ Selles arutelus hakkasid rolli mängima sõjavastane liikumine Ameerika sõjalise sekkumise vastu Vietnami ja Jaapani logistiline toetus sellele püüdlusele. See ajendas paljusid lugejaid loobuma roosilistest

sõjanarratiividest samal hetkel, kui meedias hakati tugevalt kajastama Ienaga Saburō pikka kohtuasja haridusministeeriumi vastu.²⁶ Lugejale vastuvõetavamaid sõjanarratiive loovad kunstnikud leidsid end poliitilise lõhe ühel poolel publikuga kelle olid skeptiliseks teinud samad levinud kujutamisi viisid, mida kasutas sõda pooldav või revisionistlik eliit.

Vastusena hakkasid mõned autorid peitma oma isiklikke vaateid teostesse, mis taaslavastasid sõda väljaspool ajaloo või ajaloolise fiktsiooni žanre, mõned strateegiliselt valides ulme või fantaasia žanri. Ulme ja fantaasia toimivad hõlpsasti vahendina konkreetse ideoloogia või maailmavaate levitamiseks ning emotsionaalselt turvalisel viisil sotsiaalsete probleemide käsitlemiseks.²⁷ Revisionistlik vaatenurk ei olnud ainuke, mis žanrimuutust põhjustas, sest sarnased sõjavastased teosed leidsid samuti oma publiku. Kauakestnud *Gundami* sari on selle perioodi anti-revisionistliku manga peamine näide. Sarja kaasautor Matsumoto Leiji lõi selle sarja teadlikult, et edastada oma tõlgendust sõjast ja sõjaväe rollist selles, kartmata üha enam sõjakartlike toimetajate sekkumist.²⁸ Võibolla on loomulik, et kui sõda muutus müügi takistuseks, leidsid autorid uusi viise, kuidas osavalt oma vaatenurka töödesse lisada.

Paljud varajase *senki-mono* levinud narratiivivõtted liikusid hõlpsasti üle uutesse žanritesse nagu *mecha* ja ulme mangažanrid.²⁹ Näiteks hukule määratud sõduri lugu, mis oli kunagi *senki-monos* levinud pettekujutelm, liikus sujuvalt üle *mecha*'sse.³⁰ 1990. aastate algusest kuni keskpaigani sai *mecha* põhiliseks mangažanriks, kus Vaikse ookeani sõda jäi elavaks arutelupunktiks. See lõppes aga kui eetrisse jõudis *mecha*-žanri dekonstruktsioon „Neon Genesis Evangelion“, mis paljastas žanris sisalduva psühholoogilise õuduse ja õõnestas uute *mecha*-frantsiiside elujõulisust. Sellele arutelule tuli leida uus väljund ja fantaasiažanri paljud iteratsioonid osutusid lihtsaks nihkeks. *Pseudomecha*, nagu „Kantai Collection“, komöödiasarjad nagu „Axis Powers Hetalia“ ja õudusfantaasia nagu „High School of the Dead“ on edukad näited sellest nihkest.

26. veebruar fantaasiamangas

Selle asemel, et toimida destabiliseeriva jõuna, pakuvad radikaalsed noored ohvitserid fantaasiamangas ainsat võimalust riigi poliitiliseks taaslustuseks ja reformiks. Sõjaline riigipööre, millega lõpeb „Fullmetal Alchemist“ pakatab 26. veebruari intsidendi ületoonidest, puudu on vaid lumetorm, et stseen täielikult rekonstrueerida. Ohvitserid piiravad riigi keskuse sisse, sealhulgas Füürekuningas Bradley pere ja katkestavad suhtluse välismaailmaga. Fiktsionaalne analoog on edukas seal, kus tegelik riigipööre läbi kukkus.³¹

„Fullmetal Alchemisti“ alkeemikud on teravalt teadlikud vajadusest näida laiemale avalikkusele legitiimsena. Erinevalt 26. veebruari mässulistest asuvad nad kiiresti raadioeetris oma tegevust selgitama, kasutades Füürer Bradley abikaasat eestkõnelejana. „Attack on Titani“ riigipööre on edukas paljuski samadel põhjustel – tegelased leiavad liitlasi piiratud trükimeedias, kes selgitavad Historia Riessi sidet kuningliku perekonnaga ja ülemjuhatus argpükslust.³² Hea avalik vastukaja on kokkuvõttes otsustav tegur selleks, et saavutada edu, mida ajaloolised ekvivalendid ei suutnud.

Nende mangasarjade ja Jaapani suhteliselt hiljutise ajaloo vaheliste paralleelide olemasolul võib olla mitu põhjust. Kindlate võtete, narratiivide ja jutustamisstruktuuride tähtsus muutub ajas, aga päeva päästva väärrika ohvitseri kujutist pole kunagi täielikult hüljatud. Ootusi määravad nii tarbitav meedia kui ka tegelikud sündmused. Nende mangasarjade lugejad ei ole oma põhikooli ja keskkooli õpikutest õpitud Vaikse ookeani sõjast eriti kaugenened. Sõjalugusid kujutatakse väga regulaarselt filmides, telesarjades ja romaanides. Fantaasiažanrid, mille tegevuspaigaks näivad olevat kujuteldavad universumid, töötavad samade ootuste raames nagu sõjaline või ajalooline draama.

Suur osa 1930-ndate Jaapani eliidist pidas sotsialiste, anarhiste ja kommuniste ohuks riigi stabiilsusele. Siiski olid ehk suuremaks, kuigi vastuvõetavamaks ohuks radikaalid sõjaväes ja poliitiline parempoolsus, mida defineeriti nende nõukogudevastasuse kaudu. Meiji reformeerijate eeskuju tõttu ei olnud neil mingit tabu seoses potentsiaalse revolutsiooni alustamisega. Ühe putši ajal hoidsid keskastme ohvitserid plakateid, millel oli kujutatud variatsioon Meiji restauratsiooni motost: „Austust keisrile, häving reeturitele.“³³ Nagu oli näha 26. veebruari noorte ohvitseride ülestõusu puhul, siis näitas noorte ohvitseride klass võrreldes oma ajastukaaslastega suuremat kalduvust vägivaldale. Isegi looduskatastroofid, nagu periood vahetult pärast 1923. aasta Kanto maavärinat, demonstreerivad Jaapanis sõjaväelaste poolt toime pandavat potentsiaalset vägivalda. Toland märkis, et vaatamata populaarsele veendumusele tuli hirmuäratavam poliitiline fraktsioon poliitilise institutsiooni seest, mitte ebapopulaarsetest ja killustatud sotsialistlikest ja kommunistlikest liikumistest. Seda näitavad arvukad sõjaväelased ja poliitikakommentaatorid, kes fraktsiooni pooldasid.³⁴

Äärmuslike poliitiliste veendumustega noortel ohvitseridel ja nende pooldajatel oli vähe seaduslikke poliitilisi võimalusi oma frustratsiooni väljendamiseks. Kui nendel gruppidel oleks olnud võime tegutseda avalikult ja muutusi teostada, oleks suur osa nende

vägivallast ära hoitud. 1936. aasta 26. veebruari ülestõus, kus sõjaväelased piirasid keisripaleed sisse eesmärgiga taaskäivitada järjekordne keiserlik restauratsioon, oli üks keskastme sõjaväeohvitseride mitmetest putšidest „pimeduse oru“ perioodil.³⁵ Kuigi keskvalitsus surus selle lõpuks maha, olid karistused üllatavalt leebed, arvestades, et süüdistatavad anarhistid, kelle üle peeti kohut Riigireetmise intsidenti ajal vaid kakkümmend aastat varem, kas hukati või neile mõisteti eluaegne vanglakaristus.³⁶ Kaasaegne meedia Jaapanis ei kujuta neid ohvitseri eriti sümpaatsetena. Positiivset kujutust *kempeitaist* ehk keiserlikust sõjaväepolitseist, või *Tokubetsu Kōtō Keisatsust* ehk „meelsuspolitseist“ ei ole lihtne leida.³⁷ Samuti ei ole tõenäoline filmis või televisioonis leida sümpaatsete peategelastena keskastme ohvitseri radikaalsetes fraktsioonides või salajastes ühingutes planeerimas Marco Polo silla intsidenti või 26. veebruari ülestõusu. See ei tähenda, et selliseid kujutusi ei eksisteeri. Mishima Yukio kirjutas lühijutu ja tegi filmi pealkirjaga „Patriotism“, mis keskendus ühe 26. veebruari intsidendiga seotud noore ohvitseri kannatustele.

Fantaasiavebruarid ning vandenõu ja *coup d'état* narratiivide võlu

Kuigi 26. veebruari riigipööre tegelikkuses ebaõnnestus, jäi popkultuuris tähtsale kohale ettekujutus, et vähesed ahned ja isekad inimesed olid võimuohjad rahvalt röövunud. Motiivi keskastme ohvitseridest ja eriväljaõppega vägedest, kes peavad võitlema end monarhikuju taha peitnud poliitilise ja sotsiaalse eliidi vastu, kasutatakse pidevalt uuesti. Sellised tegelased võivad olla loodud selleks, et meelitada noori lugejaid, kes on endiselt näiliselt meelevaldsete võimupiiride mõju all oma kodudes ja koolides ning soovivad osa võtta eskapistlikest fantaasiatest, kus nende soovid täituvad. Idee projitseerida end kellegi erilise rolli, nagu näiteks ohvitseri, kellel on võime teistele oma tahet peale suruda ja kes omandab uusi oskusi ning teadmisi katsumusi läbides, on ahvatlev. Campbell juhib tähelepanu läbivale monomüüdi kohalolekule jutustustes ja müütides, mis tõmbab lugejaid seda tüüpi manga ligi.³⁸ Monomüüt on aga ka kultuuriliselt informeeritud ja kangelasliku ohvitseri kujutis on tihedalt seotud „pimeduse oru“ ajajärguga, mis on ajaloos ikka veel tähendusrikas.

Kaasaegne Jaapani žanrikirjandus, alates populaarsest *mecha*-animest „Neon Genesis Evangelion“³⁹ kuni fantaasiamangani „Claymore“, on ühendanud need elemendid, luues korduva motiivi koletislikust salaliidust, mis juhib riiki hävingu poole. Selle narratiivivõtte allikad on selged, aga vandenõu enda tõmme on ebaselgem. See on osaliselt tingitud sellest, et vandenõulistest uskumuste olemust ja piirjooni on keeruline määratleda. Vandenõuteooriat

defineeritakse üldiselt kui veendumust, et mingi salajane grupp tegutseb kindla eesmärgi nimel ning mõjutab mitmeid samaaegseid sündmusi.⁴⁰ Mõiste „vandenõuteooria“ on 20. sajandi keskpaiga Ameerika paranoia toode, kui õpetlased ja ühiskonnakriitikud otsisid terminit, et väljendada näivalt iga põlvkonnaga puhkevat amorfset hirmu sotsiaalse murrangu ja manipulatsiooni ees.⁴¹ Tuleb märkida, et kuigi on ajaloolisi sündmusi, mis olid vandenõu tulemus, on enamik vandenõu paranoiast seotud olukordade, sündmuste ja isikutega, kes ei ole tõenäoliselt ühegi sellise kokkuleppega seotud.⁴² Sageli õigustab ajalooline vandenõu aga usku millessegi, mis on tõenäoliselt fiktiivne. Kui see ühendub jõuetuse tundega kogukonnas, võib usk vandenõusse levida. Sellist frustreretud, isiklikku tagakiusamist uskuvat ja jõuetut vaimset seisundit nimetatakse sageli *ressentimentiks* ehk salavihakaks.⁴³

Arvatakse, et *ressentimentil* on tugev seos enesehinnangulise intellektuaaliga, keda Boltanski ja teised nimetavad „poolharituks.“ See on inimene, kes usub, et teda on ebaõiglaselt takistatud saavutamast staatust ja võimu, mida ta väärrib. Need isikud ei suuda sageli oma võimete ja ambitsioonide vahelist lõhet hoomata ning on seega vastuvõtlikud radikalismile ja vandenõule, mis lubavad õiglast maailma, kus nad saavutavad soovitud edu.⁴⁴ Kuigi see kirjeldus on võrreldav Jaapani keiserliku sõjaväe kitsalt haritud ja frustreretunud keskastme ohvitseridega, võib seda kergesti leida igas postindustriaalses riigis. Kaasaegne Jaapan vaeghõivatud noortega, suurepärasest, kuid väga standardiseeritud haridussüsteemist, on samuti soodustanud olukorda, kus *ressentiment* ja sellega kaasnev radikalism või vandenõuline mõtlemine võivad hõlpsasti levida.

Seega ei ole üllatav, et nii riiki pooldavad kui riigivastased vandenõud on tänapäeva fantaasiamangas populaarseks muutunud. Sageli on noor lugejaskond, kelle ambitsioonid pole veel realiseerunud ja kes tunneb, et asjaolud pole nende kontrolli all, parim publik vandenõule ja *status quo* lagunemisele keskendunud lugudele. *Ressentimenti* põhjustatud paranoia ja paralüüs võivad viia üksikisikud selleni, et hakatakse otsima vandenõud isegi muidu eskapistlikus meelelahutuses. Näiteks need, kes vaatavad *Godzilla* frantsiisi viimast osa Jaapanis, ei pruugi uskuda hiiglaslike merekoletiste olemasolusse, kuid võivad näha valitsuse reaktsiooni Tohoku maavärinale ja Fukushima katastroofile hooletusena ja tajuda metafoorilisi paralleele lähiajaloo ja ekraanil nähtava loo vahel.⁴⁵

Erinevalt isiklikust paranoiast loob vandenõuteooria kogukondliku veendumuse, mida Bilewiczi väitel võib sisemiselt tajuda psühholoogiliselt normaalsena.⁴⁶ Vandenõuteooria, mida järgivad *ressentimenti* küüsis kannatajad, võib olla isegi kasulik kollektiivse identiteedi

kindlustamise vahendina ja vaenulikkuse suunamiseks väljapoole üldiselt puutumatusena näiva ohvri poole.⁴⁷ Vahendina tagamiseks, et võõrandunud inimene tekitaks ümbritsevatele inimestele vähe kahju, pakuvad vandenõuteooriad mingil tasemel turvalisust. Vandenõuteooria kunstliku *emotsionaalse investeringu* tõttu demonstreerivad need, kes teooriat järgivad vähest vajadust kognitiivse lahenduse järele. Vandenõuteoreetikud kipuvad pigem oma narratiivi pidevalt uuesti läbi vaatama ja ümber tõlgendama ning kuigi nad jäävad sageli konkreetsete teemade juurde, on nende narratiivid pideva muutuse seisundis.⁴⁸

Vandenõu kasutamine narratiivivõttena pakub nii loojale kui ka tarbijale mitmeid eeliseid. See muudab sündmuste käiku dramaatilisemaks ning tõstab muidu võibolla üksluisena tunduva loo ettearvamatus ja põnevuse taset. Fantaasia *shōnen* mangas kasutatakse vandenõud sageli maailma ülesehitamise vahendina.⁴⁹ Fantaasiamaailmad tunduvad autentsemad ja ulatuslikumad kui mitu oma eesmärkidega fraktsiooni kattuvad, selle asemel, et tegelased lihtsalt protagonistideks ja antagonistideks jagada. Selles peatükis esitatud kahes mangasarjas on vandenõud dualistlikud. Peategelased alustavad tavaliselt väljaarenemata ja lahknenud vandenõuliste tegevustega, mis loo edenedes ühinevad. Lisaks toimivad need vandenõud reaktsioonina välisele jõule, tegelaste näol, keda ei kujutata kahepalgelisena vaid pigem vajaduse tõttu salatsevatena. Üldiselt esitatakse seda olemasoleva vandenõu tulemusena, mille moodustavad nähtamatud jõud, mis kontrollivad riiki, varjates end samal ajal nõrkade juhtfiguuride taha. Selle kõrgetasemelise vandenõu liikmed on äraostetavad ja reetlikud. Selguse huvides nimetatakse neid vandenõusid „aktiivseteks vandenõudeks,“ ning nende vastu loodud vandenõusid „reaktiivseteks vandenõudeks.“

Selline dualism võimaldab peategelaste tegevust õigustada. Enamik action või action-fantaasia *shōnen* manga sarjades, tulevad peategelased kokku otseses võitluses oma vastaste vastu, et saavutada konkreetset eesmärki. Üks selline näide on fantaasia-action manga „Inuyasha,“⁵⁰ kus tegelased on kurikaela skeemide ohvrid, kuid neil endal selliseid keerulisi plaane ei ole. See on tüüpiline enamiku *shōnen* sarjade puhul. Vanemale publikule mõeldud *seinen* sarjades muutuvad aga peategelaste käitumine ja tegevus üha keerulisemaks. Mangasarjades „Fullmetal Alchemist“ ja „Attack on Titan“ on enamik vähemagi tähtsusega tegelasi lõpuks mingit sorti vandenõutegevusse kaasatud. Nende vandenõus osalemise tase sarja alguses näitab tavaliselt nende kuritahtlikkuse taset. Need, kes on kaasatud riigi tasandil, osalevad aktiivselt vandenõus narratiivi alguses, et teha kurja, samas kui need, kes sisenevad hiljem, osalevad reaktiivses vandenõus, et takistada esimest rühma ja püüelda hea poole.

Autorid kasutavad seda narratiivivõtet peaaegu kohekselt. Näiteks „Fullmetal Alchemistis“ saab vandenõu varakult peamiseks teksti fookuseks.

(a)

(b)

Pilt 2.1a ja 2.1b Hiromu Arakawa „Fullmetal Alchemist“ Riigialkeemikud Ishvaleni vange eksperimentides kasutamas.

Allikas: © Hiromu Arakawa and Square Enix.

Esiälgu näib sari järgivat tüüpilise *shōnen*-võitluse manga põhistruktuuri, kus noored mehed püüavad tavaliselt füüsilise võitluse kaudu saavutada oma erialal üha kõrgemat pädevuse taset. Action on tõenäoliselt laste ja noorte jaoks huvitavam kui pikad enesevaatluse perioodid ja verbaalsed konfliktid, mistõttu vähesed neist otsivad poliitilisi draamasid reedesteks filmiõhtuteks. Pärast mitut peatükki, kus peategelased põlastavad autoriteeti ja heastavad halba, seisavad nad silmitsi väikse lapse mutilatsiooniga. Selle kuriteo toimepanija mõrvab üks terrorist, kes ihkab kättemaksu riigialkeemikutele tema riigi etnilise puhastuse eest. See sündmus viib kaks peategelast otsima aktiivset vandenõud – nii nende imikueas toimunud Ishvaleni elanikkonna etnilise puhastuse põhjust, kui ka suuremat riigi maha vaikimist seoses kimäärade loomisega.

Isegi näiliselt heatahtlik ja sümbolse nimetusega riigijuht Fүүrer kuningas Bradley, on ise kimäär, kes on loodud

(a)

(b)

Pilt 2.2a 2.2b Hiromu Arakawa, „Fullmetal Alchemist.“ Kindral Armstrong infiltreerub ja surub maha Inimarmee vandenõulased.

Allikas: © Hiromu Arakawa and Square Enix.

(a)

Scum like you who observe the battlefield from a safe location... – Teiesugune saast, kes turvalisest paigast lahinguvälja jälgib...

(b)

Order your Briggs troops to stand down immediately ... Major General Armstrong!! – Käsi Briggsi sõduritel relvad koheselt loovutada ... Kindralmajor Armstrong

Do you really think you can get away with this?!! – Kas sa tõesti arvad, et pääsed nii lihtsalt?!!

I'd like to ask the same question. – Ma küsiksin teilt sama.

This so-called Father told you, didn't he? About what's being sacrificed and what he's trying to achieve? – See niinimetatud Isa ütles teile, kas pole? Selle kohta, mida ohverdatakse ja mida ta saavutada püüab?

Yes, he told me. – Jah, ta ütles mulle.

We, the **chosen ones** will **ascend** to even greater heights, and this country of Amestris will change the world! The **sacrifices** that accompany this transformation can't be helped!! Don't you see? It's for the greater good! – Meie, **väljavalitud**, **tõuseme** veel kõrgemale ja Amestrise riik muudab maailma! Need **ohverdused**, mis selle transformatsiooniga kaanuvad on vältimatud!! Kas sa ei näe? See kõik on üldise hüvangu nimel!

You bastards are hopeless. – Te tõprad olete lootusetud.

Wha...? – Mida...?

sõjaväe ja homunkuluste ordu ühiste jõupingutuste abil, et luua rahvale meeldiv juht pideva sõjapidamise perioodi ajal.⁵¹ See, kuidas juhtfiguuri taga leiab aset suurem ja koletislikum vandenõu on püsiv narratiivivõte. Nendel tegelastel on kaks eesmärki: lugejate jaoks selge hirmu ja pinge fookuseks olemine ning võrdluseks olemine, kui ilmub tugevam tegelik antagonist. Füürerkuningas Bradley näib esialgu olevat suursugune ja mõistev juht, kelle hilisem peategelaste reetmine šokeerib žanriga vähem tuttavaid lugejaid. Sellised tegelased toimivad tekstis ka vandenõu piiride ja eesmärkide hägustamise teise kihina. Seades esialgseks kurikaelaks Bradley, näib vandenõu tulenevat inimeste poolt loodud kimääride võimupüüdlustest, mida üritatakse saavutada läbi kaose ja mõrvade. Tegelikult on panused oluliselt suuremad ja kujutavad endast eksistentsiaalset ohtu kogu riigile. Ainult ebamäärase eetikaga keskastme ohvitserid ja nende toetajad, kes tegutsevad koos reaktiivses vandenõus, on võimelised seda ohtu kõrvaldama.

„Attack on Titanis“ on ka ilmne, et titaanid on lihtsalt ümberkujundatud inimesed ja et ümberpiiratud inimpopulatsioon on üks vähemalt kahest olemasolevast. Võimud kasutavad religiooni võtmetähtsusega vahendina, et hoida kogu elanikkond kuulekana ja oma tegevust moraalselt õigustada. Kui „Attack on Titanis“ elanikkond destabiliseerub ja religioossed autoriteedid ei suuda neid enam kontrollida, nullivad valitsevad perekonnad elanikkonna mälu. See seab kahtluse alla tegelaste veendumuse, et nende kogukonda ümbritsevat müüri ei ole rohkem kui sajandi jooksul lõhutud. See, et rahvastikku on korduvalt laastatud ja nende mälu lähtestatud, selgitab madalatasemelist tehnoloogilist arengut ühiskonnas, mis näib olevat omandanud geenitehnoloogia ning võime lahendada Malthusi dilemmat, millega müüri ümbritsetud elanikkond kiiresti kokku puutuks.

Nii nagu „Attack on Titan“, keskendub ka „Fullmetal Alchemist“ vandenõu kaudu ajaloo ja tehnoloogia mõjutamisele. „Fullmetal Alchemisti“ väljamõeldud riigi Amestrise tegevusajaks on pseudo-1930. aastad. Riik on oma naabritega võrreldes tehnoloogiliselt arenenum ainult palju vanemast impeeriumist pärit homunkuluste sekkumise tõttu, kelle olemasolu riigi ajaloost on nende enda poolt ära kustutatud. Jaapanis levib selline paranoia, kuna ajaloolised seosed riigi juhitud religiooni ja sunnitud moderniseerumise ning industrialiseerimisega segunevad aruteludega masohhistliku ajalookäsitluse ja õpikutekstidega seotud vaidluste üle. See loob lugejaskonna, kes on vastuvõtlik meediale, kus neid Gordioni sõlmi raiuvad lahti sümpaatsed kangelased.

Võimalik mõju poliitikale

Populaarsetes teostes nagu 1988. aasta animefilmis „Jaanimardikate haud“ ja mangasarjas „Paljasjalgne Gen“ kujutatakse sõda näotu eliidi ja peaaegu nähtamatute pea kohal lendavate pommituslennukite Jaapani süütu elanikkonna vastase teona. Vähemus vastutab sõja ja sellega kaasnevate kannatuste eest, samas kui kogu elanikkond on lihtsalt sõja ja selle mõjude ohver, olles sunnitud ellujäämiseks kohutavaid asju tegema.⁵² Kaasaegses fantaasiamangas kujutatakse kõiki riike süüdlastena kohutavates tegudes, aga peategelase riigi toime pandud kuriteod sooritatakse vastusena välisele agressioonile.⁵³ Lisaks ei vii kõige õigustamatuid tegusid läbi mitte noored ohvitserid ega kergeusklik avalikkus, keda nad kaitsevad, vaid pigem riigi eliidist koosnev salaliit, kes teeb koostööd välise vaenlasega. Kui kaasaegses fantaasiamangas on kõik süüdi, siis on noorte ohvitseride sooritatud jubedused *reaalpoliitika* vältimatu tulemus. See tähendab reaktiivset sotsiaal-poliitilist ja pragmaatilist riiklike huvide eest seismist, mis ei põhine ideoloogilistel ega eetilistel kaalutlustel. Sarja peategelased on täpselt sama süüdi kui need, kelle vandenõusid nad kukutavad. Nad võivad olla sama julmad ja vägivaldsed, kuid neid tegusid kujutatakse rahva hüvanguks vajaliku eneseohverdusena. See eemaldab neilt süükoorma ja võimaldab lugejal näha peategelasi kangelastena, mitte antikangelastena.

Seda on näha ka mõlema sarja maailma ülesehitamises. Mõlemas sarjas avastavad tegelased, et nende riigi valitsuse on loonud kõrgete sõjaväeohvitseride ja oligarhide salaliit, mis töötab aktiivselt ühise hüve vastu ja seetõttu peavad üllameelsed kesktaseme noored ohvitserid valitsuse kõrvaldama. Lisaks on riigid, kus need ohvitserid teenivad, pidevalt välisjõudude rünnaku all. „Attack on Titanis“ on peategelaste riik eelindustriaalne tehnoloogiliselt arenenuma välisjõu mahhinatsioonide tõttu, mis soovib võimulõhet juurutada. Teisisõnu on see sõjalise jõu majanduslik kastreerimine ja sümboolne artikkel 9. Lisaks sunnivad need vandenõud tegelasi sooritama sõja ajal „riigivaenlaste“ vastu kohutavaid tegusid, sealhulgas relvastamata tsiviilisikute ja värvatud kahuriliha vastaseid tapatalguid. Näiteks on „Fullmetal Alchemistis“ kõik vanemad riigialkeemikud kaasosalised Ishvali elanikkonna etnotsiidis, kuid tõeliste patriootidena suudavad nad endi süüd lunastada hilisema rahuaja teenistuse kaudu.

Lisaks on mõlemad maailmad vaenulike jõudude poolt sisse piiratud. Nagu ajalooline ABCD liin, mille keiserlik Jaapan väitis olevat oma riiki ümbritsenud ja ähvardanud, elavad need fiktsionaalsed riigid pidevalt võimsate naabrite ohu all.⁵⁴ Amestrist ümbritsevad riigid,

mis soovivad uusi territooriume ja piirkonnad, mis on pärimisest huvitatud. Seda suuresti homunkuluste tegevusest tekkinud olukorda kasutatakse äärmiselt kalli sõjaväe ülalpidamise õigustamiseks. Amestrisel on vähe piiriülest kaubandust ja kogu elanikkonna majanduslike raskuste eest ei peeta vastutavaks Fүүrer Bradleyt vaid sõjaväge ning trotslikke naaberriike.

„Attack on Titani“ müüritud tsivilisatsioon on kahekordselt ümbritsetud. Titaanid on esimesed teadaolevad ohud ning kõrgete müüride ja nende piiridest välja reisimise keelu nominaalsed põhjused. Tegelikuses on mandril asuv Marley tsivilisatsioon ja vähemal määral ka Marley põhirivaal planeedi teisel poolel need, kes on suurimaks ohuks Eldiale, mis on peategelaste elupaigaks oleva saareriigi tõeline nimi. Kõigis kolmes sarjas ümbritsevad need naabrid saareriike ja ohustavad nende terviklikkust kõrgemalt arenenud tehnoloogia kasutamisega ning kaubanduse ja väliste ressursside äralõikamisega. Selle tulemusena elab riikide elanikkond vaesuses ja pidevas hirmus – olukorras, mida kasutavad ära korruptiivsed jõud, et luua autoritaarseid riike, mis veelgi rõhuvad elanikkonda. Ainult tänu radikaalsete noorte ohvitseride fraktsiooni tegevusele, relvajõudude sisemuses loodud vandenõudes vabastatakse need riigid autoritaarsuse ahelatest ja välisohust.

Kuigi need maailmad peegeldavad „pimeduse orgu,“ on olemas ka tänapäevased mõjud ja paralleelid. Kui riigipöördes osalenud ohvitserid kartsid Euroopa ja Ameerika koloniaalvõimu tungimist Jaapani mõjusfääriks peetud aladele, on nüüd artikkel 9 läbivaatamise suureks ajendiks mure, et pinged Jaapani ja tema praeguste naabrite vahel kujutavad endast ohtu Jaapani julgeolekule. See kujutuste potentsiaalsete tõlgenduste kattumine on „Attack on Titani“ ümber keerleva arutelu põhjus. Näiteks on riigi tasandil väikese rühma kõrgelt motiveeritud isikute mahhinatsioonide olemasolu kajastunud mitte ainult „pimeduse orgu“ erinevates riigipööretes, nagu 26. veebruari intsidendis,⁵⁵ vaid ka Nippon Kaigi ja Abe valitsuse vahelises läbikäimises. Ametlikult on Nippon Kaigi organisatsioon, mis tegeleb pelgalt asjast huvitatud poliitikutele poliitilisteks muutusteks ideede pakkumisega.⁵⁶ Viimase kahe aastakümne jooksul on Nippon Kaigi aga strateegiliselt paigutanud umbes 300 liiget olulistele parlamendikohtadele ja Abe valitsusse.⁵⁷

Nende lõppeesmärk võib olla artikkel 9 muutmine – põhiseaduse muudatus, mis piirab Jaapani võimet taasmilitariseerida. Abe ja Liberaaldemokraatliku Partei (LDP) varasemad katsed on ebaõnnestunud, kuna nad ei ole suutnud moodustada otseseks muutuseks vajalikku superenamust.⁵⁸ Siiski on jõu kasutamise piirangute lõdvendamine, asjaomaste seaduste ametlike tõlgenduste muutmine ning hiljuti vastu võetud õigusaktid katastroofidele

reageerimise ja terrorismi kohta vähendanud takistusi, mida tuleb ületada.⁵⁹ Need muudatused olid ebapopulaarsed ja suures osas õnnestusid tänu hääletusblokkide strateegilisele kasutamisele.⁶⁰ Vaatamata sellele ei aidanud see vältida järgnenud massimeeleavaldusi.⁶¹ See, kas Abe valitsus oleks arutlusel olevate narratiivide reaktiivne või aktiivne vandenõulane on vaieldav, kuid on oluline märkida, et „Attack on Titani“ peategelaste üks peamistest eesmärkidest oli ühiskonna remilitariseerimine välise ohu vastu.

Revisionistid Jaapanis ei ole ühene blokk, vaid pigem lahknevustega grupp, kes lihtsalt jagavad sarnast ideoloogilist seisukohta Vaikse ookeani sõja põhjuste ja lõpliku õigustatuse suhtes. Isikud, kes peavad end *Netto-uyokuks* (parempoolsed internetis tegutsevad neo-natsionalistid), võivad pidada Abe valitsust ebatõhusaks. Seega võib kõige hilisemaid „Attack on Titani“ peatükke tõlgendada praeguse valitsuse pihta suunatud kriitikana, nende suhteliselt soodsa avaliku poliitilise keskkonna manipuleerimises, et korraldada nii ennetähtaegsed valimised kui ka potentsiaalselt ennetada Moritomo Gakueni kinnisvara uurimise tagajärgi, mis seostas peaministrit ja tema abikaasat korrupsiooniskandaaliga.⁶² Saksa kirjandusteadlane Ikeda Hiroshi väidab, et Abe valitsuse strateegiad peegeldavad Hitleri Natsionaalsotsialistide Partei strateegiaid „pimeduse oru“ ajal.⁶³ Samuti viitas 2013. aasta juulis sellele asepeaminister Asō Tarō.⁶⁴

See arusaam võis panna mõned uskuma, et Abe valitsuse tegevus on aktiivne vandenõu, samas kui teised, näiteks Koike Yuriko Lootuse Partei, on reaktiivse vandenõu reaalsed analoogid. „Fullmetal Alchemist“ aga lõppes enne neid sündmusi. „Attack on Titani“ tekitatud ajalooliste vastuolude tõttu, on tõenäoline, et praeguse Abe valitsuse loodud poliitilise keskkonna ja „Attack on Titani“ potentsiaalse sümbolismi kombinatsiooni tõttu nihkuvad Jaapani sõjaaja mineviku arutelud jälle uude žanri.

Kokkuvõte

Jaapani „pimeduse oru“ perioodi sotsiaalset keskkonda ja selle ideoloogiaid on kaasaegses fantaasiamangas olulisel määral jäljendatud. Paralleelid on nii sagedased kui ka pidevad tõenäoliselt seetõttu, et Vaikse ookeani sõda puudutav arutelu on tänapäeva meedias nii laialt levinud. Kuigi „pimeduse oru“ ja Vaikse ookeani sõja perioodi on otseselt kujutatud mitmetes meediumites, on mitmetesse mangažanritesse kaasatud varjatud kujutused ja arutelu perioodi üle, et vältida vastukaja, mida tooks endaga kaasa otsesem kujutamise. *Mecha*-žanri populaarsuse langemise tõttu on sõjast inspireeritud narratiivid liikunud fantaasiamangasse.

Fantaasiamangas päästavad kodanikumeelsed keskastme ohvitserid petetud tsiviilelanikkonda pahatahtliku oligarhia käest, juhtides riigipöördeid, mis peegeldavad paljusid 1930. aastate Jaapani ebaõnnestunud putše. Nendes sarjades aga riigipöördekatset õnnestuvad ja ohvitserid aitavad võimule pädevama, ehkki mitte vähem autoritaarse valitsuse, mis suudab ratsionaalselt suunata sõjalist jõudu välismaale.

Ajalooliste sündmuste varjatud ümberkujundamine võib olla salakaval viis mõjutada lugejaskonda olema kaastundlikum revisionistlike narratiivide suhtes, mis õnnestuvad praeguses Jaapani põhiseaduses sisalduva rahuklausli eetilisi aluseid. Samal ajal kui praegune Abe valitsus, poliitilised organisatsioonid nagu Nippon Kaigi ja parempoolsed nagu Kobayashi Yoshinori püüavad väita, et Jaapan peaks muutma põhiseadust ja remilitariseerimise lõpuni viima, näitab fantaasiamanga oma lehekülgedel, kuidas selline programm võiks olla riigile kasulik. Luues fiktiivse maailma, kus ajaloolised putšid, mis tegelikkuses ebaõnnestusid, on edukad, võivad need narratiivid rõhutada ka revisionistide arusaama, et praegune ajalootõlgendus on „masohhistlik“. Need mangad väidavad, et kui ajaloolised ohvitserid oleksid vaid oma eesmärgid saavutanud, oleks ehk suudetud vältida Vaikse ookeani sõja katastroofe, kuna nad oleksid suunanud riiki ratsionaalse jõu kasutamise poliitika poole. Nagu on näidanud vaenulik fännireaktsioon Isayama Livejournali kommentaaridele, toob selliste vaadete otsene väljendamine tõenäoliselt kaasa vaenulikkuse. Kuid nagu Bukhi varasemad uuringud on näidanud, suudavad autorid revisionistlikku ideoloogiat varjatult kaasates mõjutada lugeja maailmavaadet. Fantaasiamangat kirjutades on autoritel maha salgamise võimalus, mis annab neile teatud vabaduse ülistada ajaloolisi isikuid, keda nähakse muidu negatiivses valguses.

Märkused

- 1 Üksikasjade kohta vt näiteks Karoline Postel-Vinay (2017) „The Global Rightist Turn, Nationalism and Japan“, kus ta käsitleb demokraatlikes ühiskondades tõusnud ultrakonservatismi ülemaailmseid tagajärgi.
- 2 Condry (2007: 6–8).
- 3 Poliitiline organisatsioon, mille ametlik eesmärk on vaid nõustada poliitikuid, kes otsivad nende teenust (Tawara 2017: 5). Kuigi selle ametlik liikmeskond on alla 40 000 inimese, on sellel organisatsioonil tihedad sidemed Abe valitsusega ja väike, kuid märkimisväärne kohalolek parlamendis. Seetõttu on rühm olnud edukas õigusaktide ettepanekute tegemisel ja nende jõustamisel, näiteks 2006. aasta hariduse põhiseaduse muudatused (Sasagase et al. 2015: 1–3).
- 4 McNeill (2015: 1–3).
- 5 Yamaguchi (2017: 3).
- 6 Martin (2016: 1).
- 7 „Pimeduse org“ viitab majanduslanguse ja poliitilise ebastabiilsuse perioodile, mis vältas suure depressiooni algusest, läbi teise Hiina-Jaapani sõja ja Teise maailmasõja lõpuni. Jaapanis iseloomustas seda perioodi mitte ainult majanduslik allakäik, vaid ka poolfašistliku riigi tõus, mida vaevasid mitmed riigipöörde katsed ja keskendumine kolooniate laienemisele. *Seinen* viitab žanrile, mis on suunatud teismeliste ja noortele täiskasvanud meestele.
- 8 Saito (2006: 356).
- 9 Fushiki (2009: 45–46).
- 10 Condry (2007: 1–2).
- 11 Welzer (2002: 9–10).
- 12 Fushiki (2009: 43–44).
- 13 Ibid., 46.
- 14 Ito (2005: 184).
- 15 Murakawa (2012: 98).
- 16 Ibid., 100.
- 17 Otmazgin and Suter (2016: 135–139).
- 18 Bukh (2016: 139–140).
- 19 Ibid., 143–147.
- 20 Ashcraft (2013).
- 21 Jaapanikeelsetest allikatest on nende säutsude koopiad suures osas kustutatud. Tänapäeva fännikogukondade ülemaailmse olemuse tõttu on aga ingliskeelses fännikogukonnas kuvatõmmised ja tõlked nendest säutsudest endiselt olemas. Korea fännide seas kõige suuremat vastukaja tekitanud säuts väitis, et Korea koloniseerimise kaasatud sõdurite demoniseerimine oli ebaõiglane ja mitte analoogne natside tegevusega Ida-Euroopas. Seldomusings [pseudonüüm] „The Possible Disturbing Dissonance Between Hajime Isayama’s Beliefs and Attack on Titan’s Themes,“ *Musings That Are Seldom*, kommentaar postitatud, 23. juulil 2016.
- 22 Ashcraft (2013).
- 23 Dower (1999).
- 24 MacWilliams (2008: 167–168).
- 25 Ibid., 172.
- 26 Tsutsui (2009: 1403).
- 27 Stahl and MacWilliams (2010: 328).

- 28 Ibid., 328–329.
- 29 *Mecha* on žanr, milles suured masinad, sageli robotite eksoskeletid, osalevad dramaatilistes lahingutes. Sageli on see žanr suunatud noorematele lugejatele, kuid see võib olla suunatud ka vanematele *seinen* lugejatele.
- 30 Stahl and MacWilliams (2010: 330).
- 31 Selle tegelase tiitel Amestrise riigipeana, tulenevalt Saksamaast inspireeritud maailmast.
- 32 Historia on tõelise kuninga mitteõigusjärgne ja ainus ellujäänud järeltulija.
- 33 Brendon (2000: 452).
- 34 Toland (2014: 34–40).
- 35 Shillony (1981: 56–72).
- 36 Gavin and Middleton (2013: 1–15).
- 37 Märkimisväärne on, et liitlasriikide poolt korraldatud sõjajärgsetel Tokyo kohtuprotsessidel, ei süüdistatud sõjakurjategudes Kempeitai kõrgastme liikmeid, ega isegi paljude sõjapalavikku õhutanud salaliitude liikmeid (Dower 1999: Amazon Kindle Location 8713–8718).
- 38 Campbell (2008: 12–18).
- 39 See *mecha-anime* oli algselt eetris aastatel 1995–1996, kuid sellest on saanud suur frantsiis.
- 40 Boltanski (2014: 203–205).
- 41 Ibid., 195–196.
- 42 Ibid., 171.
- 43 Boltanski (2014: 178).
- 44 Ibid., 181.
- 45 Hideaki Anno, režissöör. *Shin-Godzilla* (Toho Studios, 2016).
- 46 Bilewicz (2015: 63–64).
- 47 Ibid., 65–66.
- 48 Ibid., 49.
- 49 *Shōnen* viitab žanrile, mis on suunatud noortele ja teismeliste poistele.
- 50 Kirjutas ja illustreeris Rumiko Takahashi aastatel 1996–2008.
- 51 See mõiste viitab alkeemia abil loodud kunstlikele inimestele.
- 52 Lisateavet on võimalik leida James Orri 2001. aasta raamatust „The Victim as Hero: Peace and National Identity in Postwar Japan“, 19 ja 75.
- 53 Tsutsui (2009: 1391–1393). Tsutsui kirjeldab seda kui *projektsiooni* ja *universalismi*, nähtust, kus vastutust sõjaaegsete julmuse eest õigustatakse, kas süüdistades vastandlikke jõude või muud kogukonda sarnastes tegudes, või viimasel juhul, et kõik kogukonnad on süüdi samaväärsetes kuritegudes. See levendab vastutus- ja süütunnet.
- 54 ABCD liin viitab territoriaalsetele valdustele, mis kuulusid Ameerika Ühendriikidele, Briti impeeriumi ülemereterritooriumidele ning Briti Rahvaste Ühenduse liikmetele, Hiinale (ABCD liini „C“) ja Madalmaadele (ABCD liini „D“), mis ümbritsesid keiserlikku Jaapanit ja piirasid selle laienemist. Neid geopoliitilisi konkurente peeti vaenulikuks ja Jaapani kui maailmavõimu pikaajalise ellujäämise suhtes kahjulikuks.
- 55 See sündmus oli riigipöördekatse, mille korraldasid Tokyos mässajatest armeeohvitserid, kelle eesmärk oli „Shōwa restauratsioon“, mille tulemusena keiser saaks ainsaks riigipeaks. See sündmus halvas Tokyo kesklinna mitmeks päevaks ja viis mitme hukkamiseni, nende hulgas poliitilise filosoofi Kita Ikki omani.
- 56 Yoshifumi (2017: 5).
- 57 Mizohata (2016: 3).
- 58 Muto (2016: 2–5).
- 59 Goodman (2017: 1–2).

- 60 Muto (2016: 5–6).
61 Rikkyo Ülikooli Rahu- ja Kogukonnauuringute Instituut (2016: 2–3).
62 Repeta (2017: 1–4).
63 Ikeda (2016: 2–10).
64 Muto (2016: 5–7).

Kasutatud kirjandus

- Anno, Hideaki (rež.). 2016. *Shin-Godzilla*. Toho Studios.
- Allen, Kate ja John E. Ingulsrud (2005) "Reading Manga: Patterns of Personal Literacies Among Adolescents." *Language and Education* 19:4.
- Arakawa, Hiroshi 荒川弘. 2012. *Hagane no renkinjyutsushi [鋼の錬金術師—Fullmetal Alchemist]* (volüümid 1–25). Tokyo: Square Enix.
- Ashcraft, Brian. 2013. "A Thousand Death Threats Against a Popular Anime Creator." *Kotaku*. 1. juuli Veebis: <https://kotaku.com/a-thousand-death-threats-against-a-popular-anime-creato-631792221>. vaadatud 22. mail 2018.
- Bilewicz, Michael, Wiktor Soral, and Alexandrina Chichocka (Toim.). 2015. *"The Psychology of Conspiracy: A Festschrift for Mirosław Kofta"*. London: Routledge.
- Boltanski, Luc. 2014. *"Mysteries and Conspiracies: Detective Stories, Spy Novels and the Making of Modern Societies"*. Cambridge: Polity.
- Brendon, Piers. 2000. *"The Dark Valley: A Panorama of the 1930s"*. New York: Vintage.
- Bukh, Alexander. 2016. "Decoding 'Hate the Korean Wave' and 'Introduction to China': A Case Study of Japanese University Students." In Nissim Otmazgin and Rebecca Suter (toim.), *Rewriting History in Manga*. London: Palgrave.
- Campbell, Joseph. 2008. *"The Hero with a Thousand Faces"*. San Francisco, CA: New World Library.
- Condry, Ian. 2007. "Youth, Intimacy, and Blood: Media and Nationalism in Contemporary Japan." *The Asia-Pacific Journal*. Veebis aadressil: <https://apjif.org/-Ian-Condry/2403/article.html>. Vaadatud 31. oktoobril 2019.
- Dower, John W. 1999. *"Embracing Defeat: Japan in the Wake of World War II"*. London: Penguin.
- Fisker-Nielsen, Anne Mette. 2016. "Has Komeito Abandoned its Principles? Public Perception of the Party's Role in Japan's Security Legislation Debate." *The Asia-Pacific Journal* 14(21), no. 3. Veebis aadressil: <https://apjif.org/2016/21/Fisker-Nielsen.html>. Vaadatud 31. oktoobril 2019.
- Fushiki, Ken 伏木賢. 2009. *Syugouteki kioku to media [集合的記憶とメディア—Kollektiivne mälu ja meedia]*. Nagoya gakugei daigaku media zoukeigakubu kenkyuu kiyou.
- Gavin, Masako, and Ben Middleton. 2013. *"Japan and the High Treason Incident"*. London: Routledge.
- Germer, Andreas, et al. (toim.). 2014. *"Gender, Nation and State in Modern Japan"*. London: Routledge.
- Goodman, Carl. 2017. "The Threat to Japanese Democracy: The LDP Plan for Constitutional Revision to Introduce Emergency Powers." *The Asia-Pacific Journal* 15(10), nr. 5. Veebis aadressil: <https://apjif.org/2017/10/Goodman.html>. Vaadatud 31. oktoobril 2019.
- Ikeda Hiroshi. 2016. "Hilter's Dismantling of the Constitution and the Current Path of Japan's Abe Administration: What Lessons Can We Draw from History?" Caroline Norma (tõlk.). *The Asia-Pacific Journal* 14(16), nr. 8. Veebis aadressil: <https://apjif.org/2016/16/Ikeda.html>. Vaadatud 31. oktoobril 2019.
- Isayama, Hajime 諫山創. 2012. *Shingeki no kyojin (進撃の巨人—Attack on Titan)* (volüümid 1–17). Tokyo: Kodansha.
- Isayama, Hajime. 2010. "Genzai shinkouchuu no kurorekishi.": *Koushin ga todokotte suimassen! Henjishimasu!*. [現在進行中の黒歴史, 諫山創別冊少年マガジンで進撃の巨人を連載してます—The Currently Ongoing Black History, Isayama's Serialized Additional

shōnen Magazine on “Attack on Titan”] n.p., October 4. Veebis aadressil: <http://blog.livedoor.jp/isayamahazime/archives/2010-10.html>. Vaadatud 10. juunil 2018.

Ito, Go 伊藤剛. 2005. *Tezuka izu deddo Hirakareta manga hyougen e* [テヅカ・イズ・デッド ひらかれたマンガ表現論へ; Tezuka on surnud—*manga* varjatud uuringu poole]. Tokyo: NTT Shuppan.

McNeill, David. 2015. “Nippon Kaigi and the Radical Conservative Project to Take Back Japan.” *The Asia–Pacific Journal* 13(50), no. 4, 2015. Veebis aadressil <https://apjff.org/-David-McNeill/4409>. Vaadatud 29. oktoobril 2019.

MacWilliams, Mark (toim.). 2008. "Japanese Visual Culture". Leiden: Brill.

Martin, Craig. 2016. “Jus ad Bellum Implications of Japan’s New National Security Laws.” *The Asia–Pacific Journal* 14(10), nr. 2. Veebis aadressil: <https://apjff.org/2016/10/Martin.html>. Vaadatud 29. oktoobril 2019.

Mizohata, Sachie. 2016. “Nippon Kaigi: Empire, Contradictions, and Japan’s Future.” *The Asia–Pacific Journal* 14(21), nr. 4. Veebis aadressil: <https://apjff.org/2016/21/Mizohata.html>. Vaadatud 29. oktoobril 2019.

Morris, Errol (rež.) 2003. "The Fog of War". Sony Pictures Classic.

Murakawa, Haruhiko 村川治彦. 2012. “Ichinshou kara ayuminaosu ‘Sensou taiken’ Taiken shinrigakuni motozuku rekishi heiwa kyouiku no kouchiku ni mukete-. [一人称から歩み直す「戦争体験」—体験心理学に基づく歴史・平和教育の構築に向けて—"Esimese isiku sõjakogemusest eemale astumine—Ajaloo- ja rahuhariduse poole töötamine eksperimentaalse psühholoogia abil".] In *Ritsumeikan daigaku ningenkagaku kenkyujo: Kyoudou taijin enjo model kenkyu; Houkokusho*, Vol. 3.

Muto, Ichiyo. 2016. “Retaking Japan: The Abe Administration’s Campaign to Overturn the Postwar Constitution.” John Junkerman (tõlk.). *The Asia–Pacific Journal* 14(3), nr. 3, 2016. Veebis aadressil: <https://apjff.org/2016/13/Muto.html>. Vaadatud 29. oktoobril 2019.

Otmazgin, Nissim and Suter, Rebecca (toim.). 2016. "Rewriting History in Manga: Stories for the Nation". New York: Palgrave Macmillan.

Orr, James J. 2001. "The Victim as Hero". Honolulu, HI: University of Hawai'i Press.

Postel-Vinay, Karoline. 2017. “The Global Rightist Turn, Nationalism and Japan.” *The Asia–Pacific Journal* 15(10), nr. 1. Veebis aadressil: <https://apjff.org/2017/10/Postel-Vinay.html>. Vaadatud 31. oktoobril 2019.

Repeta, Lawrence. 2017. “Backstory to Abe’s Snap Election—the Secrets of Moritomo, Kake and the ‘Missing’ Japan SDF Activity Logs.” *The Asia–Pacific Journal* 15(20), nr. 6. Veebis aadressil: <https://apjff.org/2017/20/Repeta.html>. Vaadatud 31. oktoobril 2019.

Rikkyo University Institute of Peace and Community Studies. 2016. “Local Response to Prime Minister Abe’s Attack on Article Nine and the Constitution.” Saitō Yuriko (tõlk.). *The Asia–Pacific Journal* 14(3), nr. 5.

Saito, Hiro. 2006. “Reiterated Commemorations: Hiroshima as National Trauma.” *Sociological Theory* 24(4): 353–376.

Sakamoto, Rumi. 2011. “ ‘Koreans, Go Home!’ Internet Nationalism in Japan as a Digitally Mediated Subculture.” *The Asia–Pacific Journal* 9(10), nr. 2. Veebis aadressil: <https://apjff.org/2011/9/10/Rumi-SAKAMOTO/3497/article.html>. Vaadatud 29. oktoobril 2019.

Sasagase, Yuji, Hayashi, Keita and Kei, Sato. 2015. “Japan’s Largest Rightwing Organization: An Introduction to Nippon Kaigi.” *Japan Focus: The Asia–Pacific Journal* 13(50), nr. 5. December. Seldomusings [pseud.]. 2016. kommenteeris “The Possible Disturbing Dissonance Between Hajime Isayama’s Beliefs and Attack on Titan’s Themes-il.” *Musings That Are Seldom*, kommentaar postitatud 23. juulil. Veebis aadressil: <https://seldomusings.wordpress.com/2013/10/19/migiteorerno/>. Vaadatud 14. mail 2018.

- Shillony, Ben-Ami. 1981. "Politics and Culture in Wartime Japan". London: Clarendon.
- Shinoda, Masahiro. 2003. "Spai Sorge". Tokyo: Toho Kabushikigaisha.'
- Stahl, David and Mark MacWilliams. 2010. "Imag(in)ing the War in Japan". Leiden: Brill.
- Takahashi, Rumiko. 1996–2008. *Inuyasha*. Tokyo: Shogakukan.
- Tanaka, Toshiyuki. 1996. "Hidden Horrors: Japanese War Crimes in World War II". Boulder, CO: Westview.
- Toland, John. 2014. "The Rising Sun: The Decline and Fall of the Japanese Empire, 1936–1945". New York: Random House.
- Tsutsui, Kiyoteru. 2009. "The Trajectory of Perpetrators' Trauma: Mnemonic Politics around the Asia–Pacific War in Japan." *Social Forces* 87(3): 1389–1422.
- Welzer, Harald, Sabine Moller, and Karoline Tschuggnall. 2002. *Opa War Kein Nazi: Nationalsozialismus Und Holocaust Im Familiengedächtnis [Vanaisa ei olnud Nats: Natsism ja holokaust perekondlikus mälus]* Berlin: Fischer Taschenbuch.
- Yamaguchi, Tomomi. 2017. "The 'Japan is Great' Boom, Historical Revisionism, and the Government." *The Asia–Pacific Journal* 15(6), nr. 3. Veebis aadressil: <https://apjff.org/2017/06/Yamaguchi.html>. Vaadatud 31. oktoobril 2019.
- Yoshiaki, Yoshimi. 2015. "Grassroots Fascism: The War Experience of the Japanese People". New York: Columbia University Press.
- Yoshifumi, Tawara. 2017. "What is the Aim of Nippon Kaigi, the Ultra-Right Organization that Supports Japan's Abe Administration?" *The Asia–Pacific Journal* 15(21), nr.1. Veebis aadressil: <https://apjff.org/2017/21/Tawara.html>. Vaadatud 31. oktoobril 2019.

2. TEOREETILINE RAAMISTIK

2.1 Lähteteksti ja autori tutvustus

Tõlgitud artikli autor Barbara Greene on omandanud doktorikraadi Ida-Aasia uuringutes Arizona ülikoolis, seejärel töötanud Hiina Rahvavabariigis Southwesti ülikoolis ja praegu töötab Tokyo Rahvusvahelises ülikoolis dotsendina. Tema uurimisalaks on peamiselt populaarmedia, eriti manga, ja ajaloo ning identiteedi vaatepunktide ristumiskohad (Rosenbaum 2021: x).

Tõlgitud artikkel kirjeldab „pimeduse oru“ perioodi käsitlust kahes populaarses mangasarjas. Greene (2021: 41) kirjeldab „pimeduse orgu“ kui majanduslanguse ja poliitilise ebastabiilsuse perioodi, mis vältas suure depressiooni algusest, läbi teise Hiina-Jaapani sõja ja Teise maailmasõja lõpuni. Jaapanis iseloomustas seda perioodi mitte ainult majanduslik allakäik, vaid ka poolfašistliku riigi tõus, mida vaevasid mitmed riigipöörde katsed ja keskendumine kolooniate laienemisele.

Artiklis on kirjeldatud, kuidas sellel perioodil põhinevad sõja, riigipöörde katsete ja vandenõude narratiivid võivad peamiselt noorema lugejaskonna ajaloo ja identiteedi vaateid mõjutada. Aja jooksul on need narratiivid žanrites edasi liikunud ning on jõudnud tänapäeval põhiliselt fantaasiamangasse, mille alla kuuluvad ka mõlemad artiklis käsitletud mangasarjad „Attack on Titan“ ja „Fullmetal Alchemist.“

2.2 Tõlke eesmärk

Tõlke eesmärgi idee selgitamiseks olen valinud kahe autori tööd. Hans J. Vermeeri, kes on *skopos*-teooria alusepanija ja Christiane Nordi, kes on funktsionaalseid (sh *skopos*-teooria) lähenemisi tõlkele edasi uurinud. Vermeer (2014: 85–86) märgib, et tõlketevõtte keskmeks on selle eesmärk ehk *skopos*. Selle käsitluse järgi on tõlkimine eesmärgi täitmisele suunatud tegevus. Vermeeri (2014: 91–92) järgi on eesmärgi määramisel ja otsuste tegemisel mitu faasi. Esimene samm on sihtrühma määramine, kuna eesmärki ei saa määrata ilma sihtrühmata. Ilma selleta on võimatu otsustada, kas kasutatav lahendus on arusaadav. Teine samm on lähteteksti erinevate aspektide olulisuse hindamine, sest kunagi ei saa kõiki lähtetekstis leiduvaid tähendusi ja konnotatsioone edasi anda. Kolmas samm on eesmärgi saavutamine, mis tähendab lähteteksti funktsionaalset edasiandmist.

Skopos-teooria aitab tegeleda dilemmaga, kas õige tõlge on vaba või võimalikult truu lähtetekstile. Kindlal tõlketööl võib vaja minna vaba, truud või nende vahepealset tõlkimist vastavalt tõlketöö eesmärgile. Tõlketöö eesmärgi määramisel on peamine faktor tõlke vastuvõtja ehk tõlke sihtrühm. Üldiselt määrab tõlketöö eesmärgi klient vastavalt oma vajadustele ja tihti tõlkijaga läbirääkimiste tulemusel. (Nord 2018: 28–29) Antud juhul olen aga tõlke algataja mina ise, seega on ka eesmärk minu enda määrata.

Lähtetekst on jaapani kultuuriga seotud akadeemiline tekst, mis on kirjutatud inglise keeles. Selle eesmärk on lugejaid informeerida võimalikest paralleelidest mangade ja jaapani ajaloo vahel ning näidata, kuidas nende paralleelide kasutamine võib mõjutada tänapäeva poliitikat. Tekst on kirjutatud inglise keelt kõnelevale sihtrühmale, kes võivad olla antud teemast huvitatud, mitte jaapanlastele endale. Tekstis on palju infot jaapani ajaloost, poliitikast ja popkultuurist, mida on inglise keelt kõnelevale sihtrühmale rohkem või vähem lahti seletatud. Minu eesmärk on teksti tõlkida nii, et see oleks arusaadav eesti keelt kõnelevale akadeemilist kirjandust lugevale sihtrühmale, kes on huvitatud jaapani kultuurist.

Sihtrühmale arusaadavalt edastamist takistavad lähtetekstis leiduvad kultuurispetsiifilised elemendid ja lähteteksti stiilist tulenevad probleemid nagu kujundliku keele kasutus.

2.3 Tõlkeprobleemid

2.3.1 Kultuurispetsiifilised elemendid

Alapeatükk tegeleb kultuurispetsiifiliste elementidega, seega on kõigepealt vaja need defineerida. Siinkohal olen otsustanud kasutada Javier Franco Aixelá (1996: 57) arusaama, mille kohaselt ei eksisteeri kultuurispetsiifilised elemendid iseenesest, vaid tulenevad konfliktist. Konflikt tekib lähteteksti elemendi ülekandmisel sihtkeelde, kui lähtetekstis leiduvat elementi sihtkeeles näiteks ei eksisteeri või sellel on teistsugune väärtus (tulenevalt ideoloogiast, kasutusest, kasutustihedusest, jne.) sihtkeele kultuuris.

Peter Newmark (1988: 95) on Eugene Nidat adapteerides kultuurispetsiifilised elemendid jaganud viide kategooriasse:

- (1) Ökoloogia
- (2) Materiaalne kultuur (artefaktid)
- (3) Sotsiaalne kultuur – töö ja vaba aeg

- (4) Organisatsioonid, tavad, tegevused, protseduurid, ideed
- (5) Žestid ja harjumused.

Töös puutusin kokku valdavalt kolmanda ja neljanda kategooria elementidega. Lähtetekstis leidub palju manga ja selle žanritega seotud sõnavara, mida kategoriseerin sotsiaalse kultuuri kategooria alla. Samuti on palju kirjutatud ka jaapani ajaloost ja poliitikast ning sellega seotud sõnavara, nagu poliitilised organisatsioonid ja ajaloosündmused, kategoriseerin organisatsioonide, tavade, tegevuste, protseduuride ja ideede kategooria alla. Analüüsis võrdlen, milliseid lahendusi kasutasin mõlema kategooria elementide tõlkimisel.

Kultuurispetsiifiliste elementide tõlkimisel on skaala eri otstes kaks võimalust. Elemendi ülekandmine, mis kirjanduslikus tekstis lisab veidi lähteteksti kohalikku atmosfääri, ja erialatekstis võimaldab lugejaskonnal (võibolla juba lähtekeele või -kultuuriga tuttav) elementi lihtsamini tuvastada ka teistes tekstides. Ülekandmine toimib küll lühidalt ja selgelt, kuid takistab arusaamist, sest rõhuasetus on kultuuril, aga lähtetekstis edastava sõnumi tähendus jääb edasi andmata. Teine võimalus on komponentide analüüs, kus kasutatakse lähte- ja sihtkultuurile ühiseid komponente, lisades täpsustavad komponendid. (Newmark 1988: 96) Kultuurispetsiifilisi elemente tõlkides arvestan sihtrühma tasemega, et leida lahendusi, mis ei ole läbipaistmatud aga jätavad ikkagi alles jaapani kultuuri spetsiifika. Newmarki (1988: 100–101) kohaselt on üldiselt nii, et mida asjatundlikum lugejaskond on, seda rohkem on vaja kasutada ülekandmist. Aixelá (1996: 69) märgib, et iga kultuurispetsiifilise elemendi käsitlusel on tähtis ka selle roll lähtetekstis; mil määral on seda lahti seletatud, kui kesksel positsioonil see on ja kui tihti see tekstis ilmub. Tõlkimisel tasub kaaluda, kas inglise keelt kõnelevale sihtrühmale kirjutatud selgitused on eesti keelt kõnelevale sihtrühmale vajalikud või ebapiisavad.

Aixelá (1996: 61–65) on välja toonud võimalikud protseduurid kuidas kultuurispetsiifiliste elementidega toimida ning on need jaganud kahte gruppi vastavalt sellele, kas seal on lähtekultuuri pigem säilitatud või asendatud:

Säilitus

- 1) Kordamine – originaalsest elemendist niipalju alles jätmine kui võimalik; nt *seinen/seinen*.
- 2) Ortograafiline adaptatsioon – transkriptsioon ja transliteratsioon.
- 3) Lingvistiline tõlkimine – sihtkeele olemasolevate tõlgete abil või elemendi läbipaistvust ära kasutades originaali lähedane tõlkimine; nt *Dark valley* / „*pimeduse org*“.

- 4) Tekstiväline selgitamine – märkusega selgituse lisamine.
- 5) Tekstisisene selgitamine – tekstisiselt selgituse lisamine.

Asendus

- 1) Sünonüümsus – kasutatakse mõnda sihtkeele sünonüümi, et kordamist vältida.
- 2) Piiratud üldistamine – kui on olemas mõni sihtkultuurile tavalisem alternatiiv siis selle kasutamine; nt *five grand/viis tuhat dollarit*.
- 3) Täielik üldistamine – võõrapärasuse eemaldamine ja mõne neutraalse vaste kasutamine.
- 4) Naturaliseerimine – sihtkultuurile spetsiifiliseks tegemine, ehk võõra kultuuri asendamine enda omaga.
- 5) Kustutamine – kultuurispetsiifilise elemendi ära jätmine.
- 6) Iseseisev loomine – ise millegi uue välja mõtlemine võõra elemendi asemele, väga harva kasutatud.

Neid protseduure kasutan analüüsis, oma tõlkevalikute selgitamiseks kultuurispetsiifiliste elementide tõlkimisel. Valisin Aixelá lähenemise, kuna tema protseduurid on lihtsasti arusaadavad ja see, et protseduurid on jagatud säilituse ja asenduse rühmadesse, on kultuurispetsiifiliste elementide tõlkimisel kasulik.

2.3.2 Kujundlik keel

Lähtetekstiga töötades leidsin, et autori stiilivalikutest raskendas tõlketööd kõige rohkem kujundliku keele kasutus. Lähteteksti autor on kasutanud palju kujundlikku keelt ja sellest tulenevate probleemide analüüsimiseks kasutan Peter Newmarki metafooride tõlkimise käsitlust. Newmark (1982: 84–85) defineerib, et metafoorid põhinevad teaduslikul jälgitaval protsessil: kahe objekti või protsessi vaheliste sarnasuste äratundmisel. Lisaks, eristab ta lihtsaid ühesõnalisi ja pikemaid kahel või rohkemal sõnal või idioomidel põhinevaid keerulisi metafoore. Metafooride kirjeldamiseks kasutab ta viite terminid:

- (a) Objekt – asi, mida metafooriga kirjeldatakse.
- (b) Kujund – asi, mille abil objekti kirjeldatakse.
- (c) Tähendus – sarnasuse koht, näitab, mis objekti ja pildi osad on sarnased.
- (d) Metafoor – pildist võetud sõna(d).
- (e) Metonüümia – ühesõnaline pilt, mis asendab objekti.

Need terminid aitavad aru saada, mida Newmark (1982: 88–91) on mõelnud metafoori tõlkeprotsesside kirjeldamisel:

- (1) Sama kujundi uuesti loomine sihtkeeles – *rose-colored/roosiline, political chasm/poliitiline lõhe*.
- (2) Lähtekeele kujundi asendamine tavalise sihtkeele kujundiga – *has leeched into manga/on imbunud mangasse, in the throes of something/millegi küüsis*.
- (3) Metafoori tõlkimine võrdlusega – metafoori lahti kirjutamine, et objekt on nagu kujund.
- (4) Metafoori tõlkimine võrdluse ja tähendusega – metafoori lahti kirjutamine, et objekt on nagu kujund koos nende vaheliste sarnasuste selgitamisega.
- (5) Metafoori asendamine tähendusega – selle meetodiga kaotatakse metafoor ära ja valitakse kujundi aspekt(id), mida on võimalik edasi anda, sest kujundlik keel on mitmedimensiooniline ja kannab endas rohkem infot; nt *doing something through sleight of hand/midagi osavalt tegema, they thumb their noses at authority/nad põlastavad autoriteeti*.
- (6) Kustutamine – sihttekstist kujundi ja selle tähenduse välja jätmine.
- (7) Sama kujund koos tähendusega – lähtetekstiga sama metafoori kasutamine aga arusaadavuses kahtlemise tõttu on selle tähendus(ed) lahti kirjutatud.

3. TÕLKEPROBLEEMIDE ANALÜÜS

Analüüsi peatükk koosneb kolmest osast, esiteks üldised mõisted, mille tõlkimisega tekkis raskusi. Teiseks on kultuurispetsiifilised elemendid, kus ma analüüsin nii sotsiaalse kultuuri kui ka organisatsioonide, tavade, tegevuste, protseduuride ja ideede (selle töö puhul enamasti poliitilisi ja ajaloolisi) termineid. Kolmandaks käsitlen ma kujundliku keele tõlkimisega tekkinud probleeme, mille analüüsimiseks kasutan Newmarki metafoori tõlkeprotsesse.

3.1 Mõisted

Selles alapeatükis analüüsin mõisteid, mis ei kuulu ei kultuurispetsiifiliste elementide ega kujundliku keele kategooriate alla, aga mille tõlkimisega oli siiski raskusi.

Trope

Trope terminit on lähtetekstis kasutatud kuus korda. Sellele terminile ma täpset eestikeelset vastet ei leidnud. Üldiselt otsustasin mõiste *narratiivivõtte* kasuks, mis on lähteteksti idee veidi üldisem tähendus ja siis lisasin vastavalt vajadusele lisainfot nagu sõna *levinud*. Kasutasin seda vastet näiteks siis, kui räägiti vandenõu *trope*-ist ehk siis vandenõu narratiivivõttest. Korra kasutasin ka kontekstile vastavalt teistsugust tõlget nagu näitelauses olev *levinud kujutamisiisid*, kuna seal oli sõja kujutamisest räägitud.

(1) Many of the <u>tropes</u> of early <i>senki-mono</i> transitioned readily to new genres such as <i>mecha</i> and science fiction <i>manga</i> genres. (lk 30)	(1a) Paljud varajase <i>senki-mono</i> <u>levinud narratiivivõtted</u> liikusid hõlpsasti üle uutesse žanritesse nagu <i>mecha</i> ja ulme mangažanrid. (lk 8)
(2) Artists creating sanitized war narratives were finding themselves on one side of a political chasm with an audience made skeptical by the same <u>tropes</u> being evoked by pro-war or revisionist elites. (lk 30)	(2a) Lugejale vastuvõetavamaid sõja-narratiive loovad kunstnikud leidsid end poliitilise lõhe ühel poolel publikuga mille olid skeptiliseks teinud samad <u>levinud kujutamisiisid</u> , mida kasutas sõda pooldav või revisionistlik eliit. (lk 8)

Officers

Selles tekstis on palju juttu igasugu ohvitseridest, *officer* sõna esineb lähtetekstis 28 korda. 11 korda mainiti *young officer*-e, mille ma tõlkisin läbivalt noorteks ohvitserideks ja 7 korda mainiti *middle-ranking officer*-e, mille tõlkisin keskastme ohvitserideks. Mõlema

mõistega on üldiselt mõeldud sama ohvitseride klassi, aga kuna need esinesid tekstis läbivalt sellisel kujul, siis otsustasin need siin ka välja tuua.

(3) Radical <u>young officers</u> in fantasy manga, rather of acting as a destabilizing force, provide the only potential outlet for political revitalization and reform. (lk 31)	(3a) Selle asemel, et toimida destabiliseeriva jõuna, pakuvad radikaalsed <u>noored ohvitserid</u> fantaasiamangas ainsat võimalust riigi poliitiliseks taaselustuseks ja reformiks. (lk 9)
(4) During one putsch against the state, <u>middle ranking officers</u> flew banners emblazoned with a play on the Meiji Restoration motto: “Revere the Emperor, Destroy the Traitors.” (lk 31-32)	(4a) Ühe putši ajal hoidsid <u>keskastme ohvitserid</u> plakateid, millel oli kujutatud variatsioon Meiji restauratsiooni motost: „Austust keisrile, häving reeturitele.“ (lk 9)

Ressentiment

Ressentiment terminit otsustasin tõlkides korrata ja kaldkirja jätta nagu sihttekstiski, kuna tegemist on psühholoogia terminiga ja autor kasutab seda spetsiifiliselt viidates Luc Boltanskile. Võõrsõnade leksikon (2012 *sub* *ressentiment*) pakub sellele mõistele vasteid *salaviha* ja *vimm*. Seda niimoodi tõlkides kaoks aga osa sõna tähendusest ära ja viide muutuks arusaadamatuks neile, kes soovivad Luc Boltanski mõistekasutuse kohta rohkem teada saada. Üldiselt otsustasin kasutada *ressentiment* mõistet aga selle esimesel esinemisel lisasin juurde eesti keelse vaste *salaviha*, et mõiste ei oleks eestikeelsele lugejale täiesti läbipaistmatu.

(5) This mental state of frustration, belief in personal persecution, and powerlessness is often called <u>ressentiment</u> . (lk 33)	(5a) Sellist frustratsioon, isiklikku tagakiusamist uskuvat ja jõuetut vaimset seisundit nimetatakse sageli <u>ressentimendiks</u> ehk <u>salavihak</u> s. (lk 11)
---	--

Cabal

Vandenõudest rääkides tuleb tekstis mitu korda ette sõna *cabal*. Sellele sõnale oli samuti keeruline head vastet leida ning lõpuks kasutasin sõna *salaliit*, kuigi see on tunduvalt neutraalsem termin. Lausetes ümbritsev kontekst andis aga piisavalt infot, et ka sihttekstis *cabal* mõiste konnotatsioonid edasi kanda nagu näiteks näitelauses 6.

(6) The motif of middle-ranking officers and specially trained forces, who must strive against a <u>cabal</u> of political and social elites,	(6a) Mõlemas sarjas avastavad tegelased, et nende riigi valitsuse on loonud kõrgete sõjaväeohvitseride ja oligarhide <u>salaliit</u> , mis töötab aktiivselt ühise hüve vastu ja seetõttu
---	---

who cower behind the figurehead of a monarch, constantly reappears. (lk 32)	peavad üllameelsed kesktaseme noored ohvitserid valitsuse kõrvaldama. (lk 16)
---	---

Canard

Oxford English Dictionary (OED 2023 *sub canard*) defineerib sõna *canard* alusetu loo, kuulujutu või väitena, mis on teadlikult eksitav. Eesti keeles on selle tõlkimiseks mitmeid võimalusi nagu näiteks müüt, fiktsioon, vaimusünnitis, udujutt jne. Ma otsustasin aga kasutada sõna *pettekujutelm*, sest see andis minu arvates kõige paremini edasi lähtemõiste konnotatsioone. Mõiste annab edasi, et tegemist on väljamõeldisega ja see on teadlikult eksitamise eesmärgil loodud. Pettekujutelma võib ka inimene ise endale luua, aga, kuna sihtteksti kontekstis on seda pettekujutelma kasutatud kahes mangažanris, on sellel siiski tähendus, et see on kellegi teise poolt loodud, et kedagi eksitada.

(7) For example, the romance of the doomed soldier, once a <u>canard</u> of <i>senki-mono</i> , moved seamlessly into <i>mecha</i> . (lk 31)	(7a) Näiteks hukule määratud sõduri lugu, mis oli kunagi <i>senki-monos</i> levinud pettekujutelm, liikus sujuvalt üle <i>mecha</i> 'sse. (lk 8)
--	--

3.2 Kultuurispetsiifilised elemendid

Selles peatükis olen kultuurispetsiifilised elemendid jaganud kahte kategooriasse, esimesena sotsiaalse kultuuri kategooria, kus on manga ja popkultuuriga seotud elemendid. Teises kategoorias on ajaloolised ja poliitilised terminid. Jaapani popkultuurist ei ole minu teada eesti keeles raamatuid kirjutatud ega tõlgitud. Lisaks erinevatele üldiselt Teist maailmasõda käsitlevatele raamatutele, kus on mainitud ka Jaapani sõjaosalust, on Jaapani ajaloo keskendunud raamatutest eesti keelde tõlgitud Kenneth G. Henshalli „Jaapani ajalugu“ ja François ja Mieko Macé'i „Edo ajastu Jaapanis.“ Neist viimane sihttekstis käsitletud perioodi ei kata ning seega tuginen ma edasises analüüsis üldiselt Henshalli „Jaapani ajaloo“ raamatule. Kultuurispetsiifilisi elemente analüüsin Aixelá tõlkeprotseduure kasutades.

3.2.1 Sotsiaalse kultuuri elemendid

Seinen ja Shonen

Lähtetekstis on *shonen* kirjutatud tavalise *o-ga*, jaapani keeles on sealkohal tegemist pika *o-ga*, mida transkribeeritakse tavaliselt *ō* või *ou-na* ja vahel ka *o-ga*. Lähteteksti autor on

teiste sõnade nagu Shōwa puhul aga kasutanud *ō* tähte, nii et ühtluse huvides kasutan ka siin magistritöös edaspidi *ō*-d.

Seinen ja *shōnen* on mõlemad manga žanrisõnad, mis näitavad, millisele publikule on manga suunatud. *Seinenile* on lähtetekstis lisatud ka tekstiväline märkus, mis lühidalt kirjeldab, et see viitab žanrile, mis on suunatud teismelistele ja noortele täiskasvanud meestele. *Shōnen* viitab žanrile, mis on suunatud noortele ja teismelistele poistele. *Shōnenile* ei ole aga lähtetekstis selgitust lisatud. Üldiselt on manga- ja animefännide seas *shōnen* pigem rohkem tuntud mõiste ja esineb tekstis vaid korra võrreldes *seineniga*, mis esineb tekstis 3 korda ja märkustes 2 korda, aga minu arvates võiks *shōnen* siiski olla lahti seletatud. Lähtetekstis on piisavalt infot, mille põhjal on võimalik eeldada, et *shōnen* viitab ka demograafilisele žanrile, aga kuskilt ei ole aru saada, millisele publikule on sellised mangad suunatud.

Otsustasin siinkohal kasutada kordamist, sest neid termineid on lühidalt lahti seletada keeruline, ja ning lisasin *shōneni* selgitamiseks sihtteksti uue märkuse, mis on sarnase ülesehitusega nagu *seineni* oma.

<p>(8) At least one aspect of the wartime period, that of the upheaval of the Dark Valley Period that eventually lead into the Second Sino-Japanese War, has leeches into <i>seinen</i> fantasy manga. (lk 28)</p> <p>Note 7: <i>Seinen</i> refers to a genre geared for teenaged to early adult men.</p>	<p>(8a) Vähemalt üks sõjaaja aspekt, „pimeduse oru“ perioodi murrang, mis viis lõpuks Teise Hiina-Jaapani sõjani, on imbunud <i>seinen</i> fantaasia mangasse. (lk 5)</p> <p>Märkus 7: <i>Seinen</i> viitab žanrile, mis on suunatud teismelistele ja noortele täiskasvanud meestele.</p>
<p>(9) In fantasy <i>shonen</i> manga, conspiracy is often used as a means of world-building. (lk 34)</p>	<p>(9a) Fantaasia <i>shōnen</i> mangas kasutatakse vandenõud sageli maailma ülesehitamise vahendina. (lk 12)</p> <p>Märkus 49: <i>Shōnen</i> viitab žanrile, mis on suunatud noortele ja teismelistele poistele.</p>

Senki-mono

Senki-mono on ainus termin peale ühe kohanime, mis on lähtetekstis esitatud lisaks transkribeerimisele ka jaapani keeles. Seda on tõenäoliselt tehtud sellepärast, et tegu on 1950. ja 1960. aastatest pärit vanema žanriga, ning seega ei ole suurem osa lähteteksti sihtrühmast ilmselt selle terminiga kokku puutunud. Lisaks saavad jaapani keelt oskavad lugejad selle žanri kohta rohkem infot leida, kui lihtsalt transkribeeritud versiooniga ingliskeelsetest allikatest otsides. Seetõttu otsustasin samuti jaapani kirjakeele alles jätmise kasuks. Sihttekstis on

samamoodi termin esitatud kolmel kujul: transkribeerituna, jaapani kirjakeeles ja siis lingvistiliselt tõlgituna eesti keeles.

(10) During the 1950s and into the 1960s, a genre called <i>senki-mono</i> (戦記もの, <u>chronicles of war</u>) became popular with young manga readers. (lk 30)	(10a) 1950.–1960. aastatel sai noorte mangalugejate seas populaarseks žanr nimega <i>senki-mono</i> (戦記もの, sõja-kroonikad). (lk 7)
---	--

Mecha

Mecha on viimane žanrisõna, see on aga kindlasti laialdasemalt tuntud kui *senki-mono*. Sellele on lähtetekstis lisatud märkusega tekstiväline selgitus. Seetõttu oli ka sihttekstis tegutseda lihtne ja sain kasutada *mecha* sõna kordamist koos tekstivälise selgitusega. Tõenäoliselt suur osa jaapani popkultuuri huvilistest juba tunneb antud terminit, seega tundsin, et tekstivälisest selgitusest piisab.

(11) Many of the tropes of early <i>senki-mono</i> transitioned readily to new genres such as <i>mecha</i> and science fiction <i>manga</i> genres. (lk 30) Note 29: <i>Mecha</i> is a genre in which large machines, often robot exoskeletons, engage in dramatic battles. Frequently, this genre is geared for younger consumers, however, it may also target older, <i>seinen</i> consumers as well.	(11a) Paljud varajase <i>senki-mono</i> levinud narratiivivõtted liikusid hõlpsasti üle uutesse žanritesse nagu <i>mecha</i> ja ulme mangažanrid. (lk 8) Märkus 29: <i>Mecha</i> on žanr, milles suured masinad, sageli robotite eksoskeletid, osalevad dramaatilistes lahingutes. Sageli on see žanr suunatud noorematele lugejatele, kuid see võib olla suunatud ka vanematele <i>seinen</i> lugejatele.
---	--

3.2.2 Organisatsioonide, tavade, tegevuste, protseduuride ja ideede elemendid

Dark Valley

Dark valley on üks lähteteksti tähtsamaid termineid ja seda ei ole minu andmetel varem eesti keelde tõlgitud. Konsulterisin selle osas ka Ene Selartiga, kes uurib Eesti-Jaapani suhteid ja õpetab Jaapani ajaloo kursusi Tartu Ülikoolis. Ta oli ingliskeelse terminiga tuttav ja väitis, et see on tuntud termin, aga eestikeelse tõlkega ei olnud ta kokku puutunud. Kontrollisin ka eestikeelseid teoseid jaapani ajaloost, aga ei leidnud, et terminit oleks eesti keelde tõlgitud.

Aixelá protseduuridest kasutasin siin lingvistilist tõlkimist, kuna termin on suhteliselt läbipaistev ja seda on lähtetekstis tekstivälise märkuse abil ka selgitatud. Peale seda jäi küsimus, kas terminit tõlkida „pimeda oru“ või „pimeduse oruna.“ Leidsin termini kohta lisakonteksti

Piers Brendoni raamatust „The dark valley: a panorama of the 1930s“. Seal on kirjeldatud, kuidas kujund on piiblist tulenev ja, et perioodiga seotud pimedus ei olnud ainult kujundlik, kuna suure depressiooniga seoses hämardati tänavalampe ja varasem ere ööelu kadus (Brendon 2002: xviii). Seega otsustasin ma „pimeduse oru“ kasuks, kuna tundsin, et see kirjeldab perioodi paremini kui *pime*, sest *pimedus* annab olukorra ulatust ja tõsidust paremini edasi. Ka Brendon (2002: xviii) võrdleb seda terminit väga tugevate metafooridega („the valley of the shadow of death“ ja „forces of darkness threaten to overwhelm the angels of light“). Tabelis on väljatoodud tekstis terminit kirjeldav märkus.

<p>(12) Note 7: <u>The Dark Valley</u> refers to a period of economic depression and political instability during the period between the start of the Great Depression, through the Second Sino-Japanese War and the end of World War Two. In Japan, this period was marked with not only economic malaise but also the rise of a semi-fascist state troubled by multiple coup attempts and a focus on outward colonial expansion.</p>	<p>(12a) Märkus 7: „Pimeduse org“ viitab majanduslanguse ja poliitilise ebastabiilsuse perioodile, mis vältas suure depressiooni algusest, läbi teise Hiina-Jaapani sõja ja Teise maailmasõja lõpuni. Jaapanis iseloomustas seda perioodi mitte ainult majanduslik allakäik, vaid ka poolfašistliku riigi tõus, mida vaevasid mitmed riigipöörde katsed ja keskendumine kolooniate laienemisele.</p>
---	---

Asia-Pacific War

See termin oleks otsetõlgituna Aasia-Vaikse ookeani sõda aga eesti keeles seda niimoodi ei nimetata. Kasutatav versioon on Vaikse ookeani sõda, seda on näha näiteks juba 1944. aasta Sakala artiklis: „Pööre Vaikse ookeani sõja käigus osutus täiesti seadusepäraseks ja vältimatuks.“ (Žukov 1944) Seda on kasutatud ka Henshalli (2010: 130) „Jaapani ajaloo“ raamatu tõlkes: „Liialeläinud ambitsioonid: Vaikse ookeani sõda ja selle ettevalmistamine“ ning Eesti Entsüklopeedias (VE 2006 *sub* Teine maailmasõda). Inglise keeles on samuti kasutusel termin *Pacific War*, nii et minu arvates on antud tõlge sobilik, kuigi on võimalik, et on piiratud määral üldistav.

<p>(13) However, the discussion of this rhetoric in Japan is complicated by the long-standing debate over the nature and necessity of the Japanese military actions during the 1930s through the end of the <u>Asia-Pacific War</u> in 1945. (lk 27)</p>	<p>(13a) Arutelu selle retoorika üle raskendab Jaapanis aga pikaajaline vaidlus Jaapani sõjalise tegevuse olemuse ja vajalikkuse üle 1930-ndatest kuni <u>Vaikse ookeani sõja</u> lõpuni 1945. aastal. (lk 4)</p>
--	---

Shōwa Emperor

Lähtetekstis on siin jäetud jaapani sõna *Shōwa* tõlkimata. *Shōwa* viitab Jaapani ajalooperioodile aastast 1926 kuni 1989, mis vastab Keiser Hirohito valitsusajale. Peale ajalooperioodile viitamise on see ka osa keisri tiitlist nagu seda on kasutatud lähtetekstis.

Aixelá protseduuridest otsustasin siin kasutada kordamist ja jätsin ka sihttekstis alles *Shōwa* keisri termini. Põhjuseks on see, et teksti sihtrühm on loodetavasti teadlik Jaapani ajastute nimetustest ja oskab neid seostada ka keisriga.

Article 9

Siin kasutasin samuti kordamist, kuna niimoodi on sellele viidatud ka eestikeelsetes allikates nagu näiteks Tallinna Ülikooli humanitaarblogis (2016):

Jaapani kaitseväge Jieitai (sõnasõnalt ‘omakaitseväge’) staatus on selle Teise maailmasõja järgest formeerimisest saadik olnud parlamendis pideva tähelepanu all, peamiselt 1947. aastal okupatsioonieagse valitsuse kehtestatud konstitutsiooni artikliga 9 sätestatud kaitseväge segase staatuse ja piiratud tegutsemisvabaduse tõttu, mis hõlmab lisaks riigikaitsele välisvaenlase eest vaid loodusõnnetuste ja muude riigisiseste suurõnnetuste korral sõjaväe kaasamist päästetöödesse.

Lähtetekstis on ka juba selgitatud, mida see artikkel endast kujutab, nii et siin ei ole vaja tähenduse osas midagi juurde lisada.

(14) The perception that Japanese expansion into China and the rise of a fascist state focused on the <u>Shōwa Emperor</u> led to the immense loss of life and the material destruction of the war is one of the fundamental underpinnings of <u>Article 9</u> —the clause in the Japanese post-war constitution that prohibits the creation and maintenance of offensive military. (lk 27)	(14a) Arusaam, et Jaapani laienemine Hiinasse ja <u>Shōwa keisri</u> ümber koondunud fašistliku riigi tõus viisid tohutute inimkaotuste ja sõjast tuleneva materiaalse hävinguni, on üks <u>artikkel 9</u> aluspõhimõtetest. See artikkel on Jaapani sõjajärgse põhiseaduse klausel, mis keelab ründesõjaväe loomist ja ülalpidamist. (lk 4)
---	--

February 26th Incident

Otsustasin sellele terminile konteksti juurde lisada, kuna seda mainitakse lähtetekstis veel mitu korda enne kui jõutakse selle lahti seletamiseni. Esimest korda mainitakse seda sündmust lähteteksti leheküljel 28, aga selgitus tuleb alles leheküljel 32. Lisasin termini esimesse ilmutiskohta selgitavalt juurde, et tegu on ebaõnnestunud riigipöördekatsega, sest sõna *intsident* iseseisvalt on läbipaistmatu. Eesti keeles on seda Henshalli (2010: 137) raamatus tõlgitud kui 26. veebruari intsident ja 2-26 intsident. Ma otsustasin esimese kasuks, kuna see on lihtsamini arusaadav.

Siinkohal kasutasin tekstisisesel selgitamise protseduuri, selleks, et lugejal ei tekiks intsidendi suhtes segadust ega vajadust selle kohta lisainfot otsida. Leidsin, et selgitamiseks piisas vaid kahest sõnast, seega sain seda teha tekstisiseselt ning ei pidanud lisama uut tekstivälisest märkust.

(15) Below I will examine the use of Dark Valley inspired imagery, particularly depictions of the transformation of radical young officers who engaged in political violence, such as the <u>February 26th Incident</u> , in contemporary fantasy manga. (lk 28)	(15a) Allpool uurin ma „pimeduse orust“ inspireeritud kujutiste kasutamist, eriti poliitilises vägivallas, nagu näiteks <u>26. veebruari intsidendi ebaõnnestunud riigipöördeks</u> , osalenud radikaalsete noorte ohvitseride transformeerumise kujutamist kaasaegses fantaasiamangas. (lk 5)
(16) <u>The February 26th Revolt of 1936</u> , which saw members of the military surround the Imperial Palace with the goal of reigniting yet another imperial restoration, was one of multiple putsches during the Dark Valley Period led by middle-ranking military officers. (lk 32)	(16a) 1936. aasta 26. veebruari ülestõus, kus sõjaväelased piirasid keisripaleed sisse eesmärgiga taaskäivitada järjekordne keiserlik restauratsioon, oli üks keskastme sõjaväeohvitseride mitmetest putšidest „pimeduse oru“ perioodil. (lk 10)

Young Officers Revolt

See termin esineb tekstis vaid ühe korra. Minu arusaama järgi viitab see samuti 26. veebruari intsidendile, kuid mõjub tekstis segadust tekitavalt, kuna varem ei ole otseselt selgitatud, et riigipöördeks osalesid noored ohvitserid. Seetõttu võib tekkida mulje, et juttu on mõnest teisest juhtumist. Seega lisasin tekstisisesel selgitusena juurde 26. veebruari enne noorte ohvitseride ülestõusu, mille tõlkisin lingvistiliselt, kuna tegemist on läbipaistva terminiga.

(17) Members of the young officer class also demonstrated a greater propensity toward violence than many of their peers, such as the <u>Young Officers Revolt</u> . (lk 32)	(17a) Nagu oli näha <u>26. veebruari noorte ohvitseride ülestõusu</u> puhul, siis näitas noorte ohvitseride klass võrreldes oma ajastukaaslastega suuremat kalduvust vägivallale. (lk 9)
---	--

Fuhrer King

See on eriline termin, kuna see on seotud „Fullmetal Alchemisti“ fantaasiamailmaga, mitte jaapani ega lähteteksti sihtrühma kultuuriga. Leidsin, et sellisel juhul saab siiski kasutada Aixelá tõlkeprotseduure tõlkeprotsessi kirjeldamiseks. Siinkohal otsustasin lingvistilise

tõlkimise kasuks, kasutades ära fantaasiamaailma tiitli läbipaistvust oli seda lihtne eesti keelde üle kanda Füürerkuningana.

<p>(18) The officers encircle the state center, including the home of <u>Fuhrer King</u> Bradley’s family, and cut off communication with the outside world. (lk 35) Note 31: This is the title the character possesses as the head of the state of Amestris, continuing with the German-inspired world-building.</p>	<p>(18a) Ohvitserid piiravad riigi keskuse sisse, sealhulgas <u>Füürerkuningas</u> Bradley pere ja katkestavad suhtluse välismaailmaga. (lk 8) Märkus 31: Selle tegelase tiitel Amestrise riigipeana, tulenevalt Saksamaast inspireeritud maailmast.</p>
---	--

High Treason Incident

Sellele terminile leidsin vaste Henshalli (2010: 118) raamatust: „1910. aastal toimus nn Riigireetmise intsident, kus sadu vasakpoolsete vaadetega inimesi kuulati üle seoses võimude poolt kahtlustatava keisritapmise vandenõuga.“ Kasutasin ise ka varasemalt kasutusel olevat terminit ja sain termini lingvistiliselt tõlgitud, kuna on alles kõik lähtemõiste elemendid.

<p>(19) While it was eventually suppressed by the central state, the punishments doled out were surprisingly light considering that the accused anarchists prosecuted during the <u>High Treason Incident</u> just twenty years before were all either executed or sentenced to life imprisonment. (lk 32)</p>	<p>(19a) Kuigi keskvalitsus surus selle lõpuks maha, olid karistused üllatavalt leebed, arvestades, et süüdistatavad anarhistid, kelle üle peeti kohut <u>Riigireetmise intsidendi</u> ajal vaid kaksikümmend aastat varem, kas hukati või mõisteti eluaegne vanglakaristus. (lk 10)</p>
--	--

the kempeitai, the imperial military police ja the “thought-police,” Tokubetsu Kōtō Keisatsu.

Nende terminite puhul kasutati lähtetekstis nii jaapanikeelset terminit kui ka ingliskeelset kirjeldavat terminit. Ma otsustasin seda sihttekstis mitte muuta ja jätsin jaapanikeelsed terminid samaks ja tõlkisin kirjeldavad terminid lingvistiliselt. *Thought police*-ile leidsin vaste meelsuspolitsei Henshalli (2010: 119) raamatust: „Riigireetmise intsidendi tagajärjel asutati 1911. aastal Kõrgem Eripolitsei. See oli kurikuulus «meelsuspolitsei».“

<p>(20) One is unlikely to find a positive portrayal of the <u>kempeitai, the imperial military police, or the “thought-police,” Tokubetsu Kōtō Keisatsu.</u> (lk 32)</p>	<p>(20a) Positiivset kujutust <i>kempeitait</i> ehk keiserlikust sõjaväepolitseist, või <i>Tokubetsu Kōtō Keisatsust</i> ehk „meelsuspolitseist“ ei ole lihtne leida. (lk 10)</p>
---	---

Showa Restoration

See termin viitab 1868. aasta Meiji restauratsioonile, mil Keiser Meiji astus Jaapani valitsejaks. Seega jätsin jälle jaapani ajastunime ilma selgitust lisamata ja kasutasin restauratsiooni terminit, mida kasutatakse eesti keeles Jaapanist rääkides kõige tavalisemalt Meiji restauratsiooni tähistamiseks. Lähtetekstis oli kirjutatud Showa vale o-ga, ma parandasin selle ära Shōwaks. Shōwa restauratsiooni terminit on kasutatud ka Henshalli (2010: 137) raamatus: „Üldist liikumist Jaapani riigi «tervise» taastamiseks nimetati sageli üleskutseks «Shōwa restauratsioonile», ehkki see väljend tähendas erinevate inimeste jaoks eri asju.“

(21) This event was an attempted <i>coup d'état</i> perpetrated by a group of renegade army officers in Tokyo who had the goal of creating a “ <u>Showa Restoration</u> ,” where the Emperor would become the sole head of state. (lk 42)	(21a) See sündmus oli riigipöördekatse, mille korraldasid Tokyos mässajatest armeeohvitserid, kelle eesmärk oli „ <u>Shōwa restauratsioon</u> “, mille tulemusena keiser saaks ainsaks riigipeaks. (lk 21)
---	--

3.2.3 Kultuurispetsiifiliste elementide analüüsi kokkuvõte

Sotsiaalse kultuuri alapeatükk koosnes neljast terminist, millest kolm tõlkisin ma ära kordamise teel ja *shōnenit* adapteerisin ortograafiliselt ning lisasin tekstivälise selgituse. Need elemendid olid üldiselt sihttekstis lahti selgitatud ja oli kasutatud jaapanikeelseid mõisteid, mida sai kordamise teel üle võtta.

Poliitilisi ja ajaloolisi termineid oli rohkem, kokku 10. Selles kategoorias kasutasin enamasti lingvistilise tõlkimise protseduuri, selle abil tõlkisin 7 terminit. Shōwa restauratsiooni puhul võib öelda, et kasutasin lisaks ka ortograafilist adaptatsiooni, et kirja pilti korrektsemaks muuta. Tekstisisest selgitamist kasutasin *Young Officers Revolt* termini puhul. Vaikse ookeani sõja puhul on tegemist piiratud üldistamisega.

Üldiselt kasutasin peaaegu alati säilitavaid tõlkeprotsesse, ainult ühe korra kasutasin asendavat Vaikse ookeani sõja puhul. Sihttekstis oli kultuurispetsiifilistele elementidele vajalik selgitusi lisada kaks korda. Sõnade *shōnen* ja *Young Officers Revolt* puhul.

3.3 Kujundlik keel

Selles analüüsi alapeatükis käsitlen Newmarki metafooride tõlkeprotsesside abil lähtetekstis leiduva kujundliku keele tõlkimist. Iga väljendi juures selgitan kujundite tähendusi ja seda, kuidas neid on lähtetekstis kasutatud ning siis selgitan, millist tõlkeprotsessi ma

kasutasin, et kujundliku keele aspekte kõige paremini edasi anda. Selleks tuleb kaaluda, kui tähtis kindel kujund on ja milleks seda kasutati ning kuidas seda nii tõlkida, et ei tekiks arusaamatusi.

To leech

Lähtetekstis on kirjutatud sellest, kuidas *seinen* fantaasiamanga on võtnud kasutusse ühe sõjaajaaspekti ning selle protsessi kirjeldamiseks on kasutatud *leech* tegusõna. *Leech* tegusõnana põhineb kaani kujundil, mis on verd-imev parasiit. Eesti keeles sama kujundit uuesti luues oleks tulemus kindlasti liiga tugev ja silmatorkav. Seega olen lähtekeele kujundi asendanud tavalise sihtkeele kujundiga ning olen kasutanud sõna *imbuma*, mis toimib sama hästi kirjeldamiseks, et kindel aspekt on antud mangažanris kasutusele võetud.

(22) At least one aspect of the wartime period, that of the upheaval of the Dark Valley Period that eventually lead into the Second Sino-Japanese War, has <u>leech</u> ed into <i>seinen</i> fantasy manga. (lk 28)	(22a) Vähemalt üks sõjaaja aspekt, „pimeduse oru“ perioodi murrang, mis viis lõpuks Teise Hiina-Jaapani sõjani, on <u>imbunud</u> <i>seinen</i> fantaasia mangasse. (lk 5)
--	--

Nesting doll

Lähtetekst kirjeldab seda, kuidas kollektiivne mälu toetub korduvalt varasematele ideedele ja kujunditele ning seda protsessi on võrreldud matrjoška kujundiga, mille sisu aina kordub. Selles lauses olen sihttekstis sama kujundi uuesti loonud. Inglisekeelset *matryoshka doll*i ja *nesting doll*i kasutatakse sünonüümidenä. Seetõttu olen sõna *nesting doll* asemel kasutanud *matrjoškat*, mis on küll kultuurispetsiifilisem ja vähem neutraalne sõna, aga siiski eesti keelt kõnelejatele tuttav termin. Eesti keeles ei ole samasugust vähem kultuurilist sünonüümi laialdaselt kasutusel.

(23) Collective memory becomes recursive and self-perpetuating, relying on a <u>nesting doll effect</u> of ideas and images that reference previous ideas and images in order to create meaning and memory that is always in flux. (lk 29)	(23a) Kollektiivne mälu muutub rekursiivseks ja ennast alal hoidvaks, tuginedes ideede ja kujutiste <u>matrjoškaefektile</u> , mis viitab varasematele ideedele ja kujutistele, et luua tähendust ja mälu, mis on alati muutumises. (lk 6)
--	--

To project

Lähtetekstis on siin kasutatud tegusõna *project*, et kirjeldada seda kuidas narratiivide publik ennast loos ette kujutab ning sellega samastuda suudab ja kuidas esmaallikalised narratiivid seda protsessi hõlpsustavad. Sõna *project* toimib siin end loosse saatmise või projekteerimise kujundi põhjal, sihttekstis otsustasin selle kujundi ära jätta ning kasutada tegusõna *samastuma*. Seega kustutasin siinkohal kujundliku tähenduse ära, sest lause toimib ilma selleta ja annab tähendust edasi.

(24) For instance, research demonstrates that narratives focused on first-hand accounts, either real or fictional, are best retained by the audience who can thereby easily <u>project themselves into the story</u> . (lk 29)	(24a) Uuringud näitavad, et publik säilitab kõige paremini, nii tegelikele kui ka fiktiivsetele esmaallikalistele lugudele keskendunud narratiive, kuna nad suudavad hõlpsasti <u>looga samastuda</u> . (lk 6)
--	--

To fly through the pages

Siin on lähtetekstis kujundlikult kirjeldatud seda, kuidas *senki-mono* tegelased oma lennukitega läbi mangasarjade lehekülgede lendasid (*flew through the pages*). Ma kasutasin siin kujundi uuesti loomise strateegiat ja kasutasin sihttekstis sama kujundit natuke teise ülesehitusega. Selle asemel, et läbi lehekülgede lennata, lendasid nad lehekülgedel. See kõlab eesti keeles veidi loogilisemalt.

To eclipse

Samas lauses on kasutatud veel üht kujundlikku väljendit. Lähtetekstis on kirjeldatud kuidas selle žanri mangades oli maasõja viletsus varjutatud sõja romantiseerimisega. *Eclipse* tegusõna üks tähendus on ühe taevakeha valguse kadumine teise taevakeha taha. Kujundina tähendab see siin seda, et üks asi varjab teist ehk romantiseerimine varjab viletsust. Siin oli samuti võimalik kasutada sihtkeeles sama kujundit varjutamise tegusõna abil.

(25) The inevitable injury and death inflicted on these characters was obscured by the destruction of the machines that they <u>flew through the pages of the many series</u> while the misery of the ground war was <u>eclipsed</u> by a romanticizing of war altogether. (lk 30)	(25a) Nende tegelaste kogetud vältimatuid vigastusi ja surma varjutas masinate hävinemine, millega nad <u>lendasid paljude mangasarjade lehekülgedel</u> , samal ajal kui maasõja viletsust <u>varjutas</u> sõja romanti-seerimine tervikuna. (lk 7)
--	--

Rose-colored

Selles lauses on kirjeldatud sõjanarratiive omadussõnaga *rose-colored*, mis tähendab, et need narratiivid on liialt optimistlikud ja naiivsed. Eesti keeles sobib siinkohal omadussõna *roosiline*, mis kannab sarnast tähendust, et miski on liigselt ilustav. Seega on selles lauses võimalik kasutada sama kujundit, mis lähtetekstis.

(26) This prompted many readers to reject <u>rose-colored</u> war narratives just as Ienaga Saburō's lengthy lawsuit against the Ministry of Education began to be heavily reported in the media. (lk 30)	(26a) See ajendas paljusid lugejaid loobuma <u>roosilistest</u> sõjanarratiividest samal hetkel, kui meedias hakati tugevalt kajastama Ienaga Saburō pikka kohtuasja haridusministeeriumi vastu. (lk 7-8)
---	---

To sanitize

Siinkohal on lähtetekstis kasutatud tegusõna *sanitize*, et kirjeldada sõjanarratiividest publikule ebasobilike elementide eemaldamist. *Sanitize* sõna kannab puhastamise ja desinfitseerimise mõtet, mille olen sihttekstis pidanud ära kaotama, sest leidsin, et kujundlikkus ei ole siin kõige tähtsam ja sõna *vastuvõetav* annab kõige paremini lause tähendust edasi. Täpsustuseks lisasin ka *lugeja*, et oleks selge kelle jaoks vastuvõetav olla proovitakse. Siin võib öelda, et on tegemist kujundi kustutamisega ja selle tähendusega asendamisega.

Political chasm

Samas lauses on ka kasutatud mõistet *political chasm*. See viitab poliitiliste arvamuste lahknemisele ühiskonnas, kus antud kunstnikud on oma narratiive vastuvõetavamaks tehes sattunud publiku silmis samale poolele, mis sõjapooldajad ja revisionistid. Siin on võimalik sama maapinnas paikneva prao kujundit edasi anda näiteks sõnaga *kuristik* või *lõhe*. Ma otsustasin kasutada sõna *lõhe*, sest see on ühiskonnast rääkides levinum sõna ja ei mõju nii tugevalt kui *kuristik*.

(27) Artists creating <u>sanitized</u> war narratives were finding themselves on one side of a <u>political chasm</u> with an audience made skeptical by the same tropes being evoked by pro-war or revisionist elites. (lk 30)	(27a) <u>Lugejale vastuvõetavamaid</u> sõjanarratiive loovad kunstnikud leidsid end <u>poliitilise lõhe</u> ühel poolel publikuga mille olid skeptiliseks teinud samad levinud kujutamiskiivid, mida kasutas sõda pooldav või revisionistlik eliit. (lk 8)
---	--

To cloak

Lähteteksti autor on kasutanud tegusõna *cloak*, et kirjeldada protsessi, kuidas autorid hakkasid oma isiklikke vaateid kujutama väljaspool ajaloo ja ajaloolise fiktsiooni žanreid. Sõna *peitma* jätab siin ka kujundi enamasti alles. Kaob aga millegi alla varjamise või millegagi katmise kujund, mida tegusõna *cloak* endas sisaldab. Lähtetekst aga seda tähendust oluliselt ei rõhuta.

(28) In response, some authors began <u>to cloak</u> their own personal perspectives within works that re-enacted the war in outside of the history or historical fiction genres, some strategically selecting science fiction or fantasy. (lk 30)	(28a) Vastusena hakkasid mõned autorid <u>peitma</u> oma isiklikke vaateid teostesse, mis taaslavastasid sõda väljaspool ajaloo või ajaloolise fiktsiooni žanre, mõned strateegiliselt valides ulme või fantaasia žanri. (lk 8)
--	---

Sleight of hand

Mõiste *sleight of hand* viitab käte abil mingisuguse triki läbiviimise võimekusele nagu näiteks mustkunstnikul ja ülekantud tähenduses on sellel ka mingi pettuse läbiviimise tähendus. Siin on lähtetekstis mõeldud, et mangaautorid on osavalt oma vaadete töösse lisamiseks uusi võimalusi leidnud. Eesti keeles *sleight of hand*-ile ma head vastemõistet ei leidnud, seega otsustasin kujundi tähenduse edasi anda. Seda tegin kasutades mäarsõna *osavalt*, et kirjeldada vaatenurga lisamist.

(29) It is perhaps only natural that when the war became a hindrance to sales, authors would find new ways of adding their own perspective through a narrative <u>sleight of hand</u> . (lk 30)	(29a) Võibolla on loomulik, et kui sõda muutus müügi takistuseks, leidsid autorid uusi viise kuidas <u>osavalt</u> oma vaatenurka töösse lisada. (lk 8)
---	---

To move in and out of fashion

Lähtetekstis on kasutatud fraasi *move in and out of fashion* selleks, et kirjeldada, kuidas kindlaid võtteid, narratiive ja jutustamisstruktuure kasutatakse mõnel ajal rohkem ja mõnel ajal vähem. Sihttekstis otsustasin ma moes olemise kujundi ära jätta, andes edasi lihtsalt tähenduse tõlkides, et nende tähtsus muutub ajas.

To save the day

Väljendiga *saving the day*, mis tähendab olukorra lahendamist ja katastroofi ära hoidmist, kasutasin eesti keeles sama kujundit. Eesti keeles on ka päeva päästma kasutusel, mis tuleneb sellest samast ingliskeelsest väljendist.

(30) Particular tropes, narratives, and storytelling structures <u>move in and out of fashion</u> , and the image of the dashing officer <u>saving the day</u> has never truly been abandoned. (lk 31)	(30a) Kindlate võtete, narratiivide ja jutustamisstruktuuride <u>tähtsus muutub ajas</u> , aga <u>päeva päästva</u> väärrika ohvitseri kujutist pole kunagi täielikult hüljatud. (lk 9)
--	---

Comorbid

OED (2023 *sub* comorbidity) järgi on *comorbidity* olukord, kus ühel isikul on kaks või rohkem haigust, eriti sellisel juhul, kui need tekitavad ravimisprotsessis raskusi. Lähtetekstis tähendab sõna *comorbid* kasutamine, et *ressentimentiga* kaasneb tihti radikalism või vandenõuline mõtlemine. Sihttekstis sellist meditsiinilist kujundit alles ei jää, sest olen kasutanud sõna *kaasnev*, et kirjeldada nende probleemide vahelist suhet. Seega on tegemist kujundi tähendusega asendamisega.

(31) Contemporary Japan, with its cohort of underemployed youth derived from an excellent, but highly standardized education system, has also fostered a situation where <i>ressentiment</i> , and its <u>comorbid</u> radicalism or conspiratorial thinking, could readily flourish. (lk 33)	(31a) Kaasaegne Jaapan vaeghõivatud noortega, suurepärasest, kuid väga standardiseeritud haridussüsteemist, on samuti soodustanud olukorda, kus <i>ressentiment</i> ja sellega <u>kaasnev</u> radikalism või vandenõuline mõtlemine võivad hõlpsasti levida. (lk 11)
---	--

Burning with unrealized ambition

Burning with unrealized ambition väljendiga on lähtetekstis mõeldud seda, kuidas noored soovivad väga tugevalt oma ambitsioone täide viia. Eesti keeles ma ei leidnud nii tugevat sõna kui *burning*, selle kirjeldamiseks. Seega jätsin selle kujundliku elemendi sihttekstist välja ja rääkisin lihtsalt noorest lugejaskonnast, kelle ambitsioonid pole veel realiseerunud. Eesti keeles tuli *unrealized ambition* ka veidi pikemini lahti kirjutada, et seda mõtet üle kanda. *Burning* kujund on seega sihttekstist kustutatud.

(32) The, often young, readership, perceiving itself as tormented by circumstances outside of its control and <u>burning with unrealized ambition</u> , is perhaps the best audience for stories focused on conspiracy and upheaval of the status quo. (lk 33)	(32a) Sageli on noor lugejaskond, <u>kelle ambitsioonid pole veel realiseerunud</u> ja kes tunneb et asjaolud pole nende kontrolli all, parim publik vandenõule ja <i>status quo</i> lagunemisele keskendunud lugudele. (lk 11)
--	---

In the throes

Lähtetekstis on *in the throes* väljendit kasutatud, et kirjeldada *ressentimendi* all kannatajaid. OED (2017 *sub throes*) järgi tähendab *in the throes of* väljend kujundlikult seda, et keegi on keerulist, vägivaldset või traumaatilist protsessi üle elamas. Siin asendasin lähtekeele kujundi sihtkeele omaga ja kirjeldasin neid isikuid kui *ressentimendi* küüsis kannatajaid. Nii ei kao sihttekstist ära kujundlikkus ja mõte saab ka arusaadavalt edasi antud.

(33) Conspiracy theory, ascribed to by those <u>in the throes of resentment</u> , may even be beneficial as a means of solidifying collective identity and to direct hostility outwards toward a generally untouchable victim. (lk 34)	(33a) Vandenõuteooria, mida järgivad <i>ressentimendi</i> küüsis kannatajad, võib olla isegi kasulik kollektiivse identiteedi kindlustamise vahendina ja vaenulikkuse suunamiseks väljapoole üldiselt puutumatuna näiva ohvri poole. (lk 11-12)
--	---

Friday night movie fests

Siin lauses on lähteteksti autor värvikalt kirjeldanud seda, millise žanri meediat lapsed ja noored eelistavad ja pigem tarbivad „reedeõhtuste filmifestivalidena.“ *Friday night movie fests*-i tõlkisin eesti keeles redesteks filmiõhtuteks. See kõlab veidi neutraalsemalt kui inglisekeelne versioon, aga on minu arvates kõige parem viis mõtte edasi andmiseks.

(34) Action is presumably more easily consumed than long periods of introspection and verbal clashes, which is why few children or adolescents seek out political dramas for <u>Friday night movie fests</u> . (lk 35)	(34a) Action on tõenäoliselt laste ja noorte jaoks huvitavam kui pikad enesevaatluse perioodid ja verbaalsed konfliktid, mistõttu vähesed neist otsivad poliitilisi draamasid redesteks filmiõhtuteks. (lk 13)
--	--

To thumb their noses at authority

To thumb one's nose tähendab OED (2023 *sub nose*) järgi kellegi narrimiseks pöidla nina vastu panemist ja sõrmede väljasirutamist ning kujundlikult seda, et keegi käitub kellegi teise inimese või organisatsiooni tundeid või staatust eirates. Lähtetekstis on kujundlikku

tähendust kasutatud. Selle väljendiga on kirjeldatud ühe sarja peategelaste tegevust ning on täpsustatud, et nad eiravad just autoriteeti. Sihttekstis kustutasin ma siin pikema kujundi ära ja kasutasin sõna põlastama, et kirjeldada nende negatiivset hoiakut autoriteedi suhtes.

To right wrongs

Samas lauses on peategelaste tegevusi edasi kirjeldatud. *Righting wrongs* tõlkisin ma ära *heastavad halba* väljendiga ehk nad muudavad olukordi, kus midagi on valesti läinud, paremaks. Siin olen sama kujundi sihtkeeles uuesti loonud.

(35) After several chapters with the lead characters <u>thumbing their noses at authority and righting wrongs</u> , they are confronted with the mutilation of a small child. (lk 35)	(35a) Pärast mitut peatükki, kus peategelased <u>põlastavad autoriteeti ja heastavad halba</u> , seisavad nad silmitsi väikse lapse mutilatsiooniga. (lk 13)
---	--

Primed

OED (2023 *sub primed* (adj.1)) järgi tähendab *primed* püssi või lõhkeseadet, mis on tulistamiseks või plahvatamiseks valmis. Kujundlikult tähendab see siin seda, et lugejaskond on väga vastuvõtlik kindlat tüüpi meediale. Siinkohal asendasin lähteteksti kujundlikkuse ja andsin edasi ainult tähenduse sõnaga *vastuvõtlik*.

Gordian knots are swiftly cut

Gordian knots all on siin mõeldud Gordioni sõlmi, mis on Vana-Kreeka legend, kus Aleksander Suur raius lahti keerulise sõlme, mille lahti harutajast pidi saama kogu Aasia valitseja. Selle all on lähtetekstis mõeldud keerulisi probleeme, mida on tavapäraselt võimatu lahendada. Need meedias kujutatavad kangelased aga suudavad samamoodi need sõlmed lihtsasti lahti raiuda. Siin oli võimalik sama kujundit ka sihtkeeles kasutada, kuna antud legend on ilmselt ka sihtrühma lugejale tuttav ja kui ei ole siis seda infot ei ole keeruline eesti keeles leida.

(36) This particular paranoia resonates within Japan, whose history with state-driven religion, forced modernization and industrialization combines with debates over masochistic history and textbook debates to create a readership <u>primed</u> to consume media where these <u>Gordian Knots</u> are <u>swiftly cut</u> by relatable heroes. (lk 37)	(36a) Jaapanis levib selline paranoia, kuna ajaloolised seosed riigi juhitud religiooni ja sunnitud moderniseerumise ning industrialiseerimisega segunevad aruteludega masohhistliku ajalookäsitluse ja õpikutekstidega seotud vaidluste üle. See loob lugejaskonna, kes on <u>vastuvõtlik</u> meediale,
---	--

	kus neid <u>Gordioni sõlmi</u> raiuvad lahti sümpaatsed kangelased. (lk 15)
--	---

To spearhead

Spearhead tegusõnana tähendab mingi operatsiooni eesotsas olemist ja millegi läbiviimise juhtimist. Eesti keeles ei ole odaotsal sõnana sellist tähendust ja ma ühtegi teist samasuguse tähendusega kujundlikku väljendit ei leidnud. Seega asendasin siin kujundlikkuse tähendusega ja kirjutasin, et noored ohvitserid ega avalikkus ei vii neid tegusid läbi.

(37) Additionally, the most indefensible acts are <u>spearheaded</u> not by young officers or the gullible public that they defend but rather by a cabal of state elites who work in cahoots with the outside enemy. (lk 38)	(37a) Lisaks ei <u>vii</u> kõige õigustamatuid tegusid <u>läbi</u> mitte noored ohvitserid ega kergeusklik avalikkus, keda nad kaitsevad, vaid pigem riigi eliidist koosnev salaliit, kes teeb koostööd välise vaenlasega. (lk 16)
--	--

Economic castration

Economic castration all on lähtetekstis mõeldud majanduslikult sõjalise jõu võimetus tegemist. Kasutasin siin kujundi taasloomise strateegiat, sest kujund on läbipaistev ning otse eesti keelde tõlkides on *majanduslik kastreerimine* samuti arusaadav.

(38) In other words, an <u>economic castration</u> of military power and a symbolic Article 9. (lk 38)	(38a) Teisisõnu on see sõjalise jõu <u>majanduslik kastreerimine</u> ja sümboolne artikkel 9. (lk 16)
--	---

Hemmed in

Hemmed in tähendab, et midagi on sisse piiratud või kinni peetud. Lähtetekstis tähendab see väljend, et need fantaasiamaailmad on niimoodi ülesehitatud, et nad on vaenulike jõudude poolt sisse piiratud. *Hemmed* omadussõnana tähendab, et riideese on palistusega. Palistamisel eesti keeles aga sellist sisse piiramise tähendust ei ole, seega seda kujundit üle tuua ei ole võimalik. Seetõttu andsin siin mõtte edasi lihtsalt tähendusega sisse piiratud.

(39) Additionally, each of these worlds is <u>hemmed in</u> by hostile entities. (lk 38)	(39a) Lisaks on mõlemad maailmad vaenulike jõudude poolt <u>sisse piiratud</u> . (lk 16)
--	--

Hothouse

Sõna *hothouse* tähendab tänapäeval otseselt lihtsalt kasvuhoonet aga kujundlikult kasutades, nagu seda on tehtud lähtetekstis, tähendab see kohta, kus on selline keskkond, mis võimaldab millelgi kiiresti kasvada. Lähtetekstis kasvab selles keskkonnas vandenõu. Seda kujundit andsin eesti keeles edasi *viljaka pinnasena*. Lähtekeele kujund on edasi antud kasutades veidi teistsugust sõnastust, et tähendus oleks ka eestikeelsele lugejale arusaadav. Näiteks lihtsalt sõna *kasvuhuone* kasutamine oleks selles lauses segadust tekitav.

To be freed from shackles

Seda väljendit oli võimalik lihtsasti inglise keelest üle tuua, kuna ahelatest vabanemine on mõlemas keeles sama tähendusega ning tähistab mingit moodi vabaks saamist. Käesolevas lauses on mõeldud autoritaarsusest vabaks saamist.

(40) Only through the action of a faction of radical young officers, in conspiracies created in the <u>hothouse</u> of the armed forces, are these states <u>freed from the shackles</u> of authoritarianism and from foreign threats. (lk 39)	(40a) Ainult tänu radikaalsete noorte ohvitseride fraktsiooni tegevusele, relvajõudude <u>viljakas pinnases</u> loodud vandenõudes <u>vabastatakse</u> need riigid autoritaarsuse <u>ahelatest</u> ja välisohust. (lk 17)
--	---

To lower the hurdles

Hurdle inglise keeles kujutab endast võidujooksudel ületatavaid tõkkeid ja kujundlikult tähendab see lihtsalt takistust või raskust. Lähtetekstis aga on siin kasutatud seda sõna kujundlikus tähenduses, nii et takistus sobib eestikeelse vastena hästi. Eesti keeles aga ei saa öelda, et takistusi oleks madaldatud seega tõlgin, et takistusi on vähendatud.

(41) Previous attempts by Abe and the Liberal Democratic Party (LDP) have failed due their inability to form the super-majority needed for direct change, however, the loosening of restrictions on the use of force, alterations to official interpretations of relevant laws, and the recently passed legislation concerning disaster response and terrorism have <u>lowered the hurdles</u> that must be overcome. (lk 39)	(41a) Abe ja Liberaaldemokraatliku Partei (LDP) varasemad katsed on ebaõnnestunud, kuna nad ei ole suutnud moodustada otseseks muutuseks vajalikku superenamust. Siiski on jõu kasutamise piirangute lõdvendamine, asjaomaste seaduste ametlike tõlgenduste muutmine ning hiljuti vastu võetud õigusaktid katastroofidele reageerimise ja terrorismi kohta <u>vähendanud takistusi</u> , mida tuleb ületada. (lk 17)
---	--

Kujundliku keele analüüsi kokkuvõte

Kujundliku keele probleemidena käsitlesin 26 väljendit. Nendest 14 tõlkisin ma luues sama kujundi uuesti sihtkeeles, mis ongi ilmselt kõige parem strateegia, mida võimalusel kasutada. Nii tehes jäävad sihttekstis alles nii lähteteksti kujund kui ka selle tähendus, ilma, et seda peaks pikalt lahti kirjutama. Lähtekeele kujundi asendasin tavalise sihtkeele kujundiga kaks korda, selle võimaluse kasutamine tuli ette vaid *in the throes* ja *to leech* väljendite tõlkimisel.

Teine kõige rohkem kasutatud tõlkeprotsess oli tähendusega asendamine, mida ma tegin seitse korda. See tähendas lähteteksti kujundi ära jätmist, aga alati ei ole kujund ka vajalik nagu näiteks *primed* väljendi puhul. Kolm korda kasutasin kustutamist kui ei olnud võimalik metafoori edasi anda ja see ei tundunud ka teksti jaoks vajalik nagu näiteks väljend *hothouse*.

Newmarki metafoori tõlkeprotsessidest ei kasutanud ma kumbagi metafoori võrdlusega asendamise lahendust ega lähtetekstiga sama metafoori kasutamist koos tähendusega.

KOKKUVÕTE

Magistritöö eesmärk oli tõlkida Barbara Greene'i artiklit „Re-envisioning the Dark Valley and the decline of the peace state“ ja analüüsida tõlkimise käigus tekkinud probleeme. Pöörates erilist tähelepanu kultuurispetsiifiliste elementide ja kujundliku keele tõlkimisest tulenevatele probleemidele.

Töö koosneb kolmest peatükist: sihttekst, teoreetiline raamistik ja tõlkeprobleemide analüüs. Teoreetilises raamistikus tuuakse välja Vermeeri ja Nordi tõlke eesmärgi põhimõtted, mida kasutatakse teksti sihtrühma määramiseks ning vastavalt sellele teksti tõlkimiseks. Kultuurispetsiifiliste elementide analüüsimiseks märgitakse Newmarki kultuurispetsiifiliste elementide kategooriaid ning Aixelá kultuurispetsiifiliste elementide definitsiooni ja tõlkeprotsesse. Kujundliku keele analüüsimiseks tuuakse välja Newmarki metafooride tõlkimise käsitlus.

Tõlkeprobleemide analüüsi peatükk jaguneb kolmeks osaks. Esiteks üldisemad mõisted, mis ei kattunud kummagi teise kategooriaga aga mille tõlkimisel tekkis ikkagi probleeme. Teiseks oli kultuurispetsiifiliste elementide alapeatükk, mis jaguneb omakorda kaheks popkultuuri ning ajaloo ja poliitika elementide osaks vastavalt Newmarki kategooriatele. Kolmandaks analüüsitakse kujundlikku keelt.

Magistritöös leidsin, et kultuurispetsiifiliste mõistete tõlkimiseks kasutasin ma peamiselt säilitavaid tõlkeprotsesse ning sihttekstis lisasin kultuurispetsiifilistele elementidele selgitusi kaks korda. Seega üldiselt ei olnud eestikeelsele lugejale eriti elemente vaja lahti selgitada ja need kohad, kus tuli olid juba ka inglisekeelsele lugejale segasemad kohad. Kujundliku keele käsitlemisel kasutasin kõige rohkem sama kujundi sihtkeeles uuesti loomise strateegiat ning kujundi tähendusega asendamise strateegiat.

Magistritöö näitas, kuidas on võimalik tõlkida jaapani kultuurispetsiifilisi elemente ingliskeelses tekstis ning kuidas on võimalik kujundlikku inglise keelt eesti keelde tõlkida.

KASUTATUD KIRJANDUS

Aixelá, Javier Franco 1996. Culture-specific items in translation. Translation, power, subversion. Clevedon/Adelaide: Multilingual Matters: 52–78.

Brendon, Piers 2002. The dark valley: a panorama of the 1930s. New York: Random House.

Eesti Entsüklopeedia. Kättesaadav aadressil: <http://entsyklopeedia.ee/> (23.05.2024)

EKI ühendsõnastik 2024. Kättesaadav aadressil: <https://sonaveeb.ee/> (23.05.2024)

Greene, Barbara 2021. Re-envisioning the Dark Valley and the decline of the peace state. — Rosenbaum, Roman. *The Representation of Japanese Politics in Manga*. New York: Routledge. 27-45.

Henshall, Kenneth G. 2010. Jaapani ajalugu. Tallinn: Valgus.

Newmark, Peter 1982. Approaches to Translation. Oxford: Pergamon Press.

Newmark, Peter 1988. A Textbook of Translation. New York: Prentice Hall.

Nord, Christiane 2018. Translating as a Purposeful Activity: Functional Approaches Explained. New York: Routledge.

Oxford English Dictionary. Kättesaadav aadressil <https://www.oed.com/> (23.05.2024)

Reiss, Katharina; Vermeer, Hans J. 2014. Towards a general theory of translational action : skopos theory explained. New York: Routledge.

Rosenbaum, Roman 2021. The Representation of Japanese Politics in Manga. New York: Routledge.

Žukov, J. 1944. Jaapani sõjalis-poliitilised raskused. *Sakala* 19.10.1944, 8:4. Kättesaadav <https://dea.digar.ee/?a=d&d=sakalaekp19441019.2.54&e=-----et-25--1--txt-txIN%7ctxTI%7ctxAU%7ctxTA-----> (11.05.2024)

Tallinna Ülikooli humanitaarblogi. 2016. Quo vadis, Jaapan?. Internet. <https://www.tlu.ee/ht/meediavarav/blogid/quo-vadis-jaapan>. (11.05.2024)

Võõrsõnade leksikon 2012. Kättesaadav aadressil: <https://www.eki.ee/dict/vsl/index.cgi> (23.05.2024)

SUMMARY

University of Tartu

Institute of Foreign Languages and Cultures

Marten Kolk

Barbara Greene'i artikli „Re-envisioning the Dark Valley and the decline of the peace state“ tõlge ja tõlkeanalüüs

Translation and translation analysis of Barbara Greene's article „Re-envisioning the Dark Valley and the decline of the peace state“

The aim of this master's thesis is to translate Barbara Greene's article “Re-envisioning the Dark Valley and the decline of the peace state” and to analyse problems that arose during translation. Specific focus is on translation problems arising from culture specific items and figurative language.

The work consists of three chapters: the target text, the theoretical framework, and translation analysis. In the theoretical framework I use Vermeer and Nord's concepts of translation aim to designate the target group of the text and translate according to it. For the analysis of culture-specific items I utilize Newmark's categories of culture-specific items and Aixelá's definition and translation processes of culture-specific items are used. For the analysis of figurative language, I use Newmark's procedures for translating metaphor.

The translation analysis chapter is composed of three parts. First, general terms are looked at, which did not fit under either of the other two categories, but which were still difficult to translate. Second is the culture-specific items subchapter which is divided into two categories of pop-culture and history and politics according to Newmark's categorizations. Third figurative language is analysed.

In this master's thesis I mainly used conservative translation processes and in the target text I added explanations to culture-specific items twice. Therefore, for the most part the culture-specific elements didn't need to be explained for the Estonian-speaking reader and when they did it was in places that were already somewhat confusing to the English-speaking reader.

When analysing I used the processes of reproducing the same image in the translation and conversion of metaphor to sense the most.

This master's thesis showed how it is possible to translate Japanese culture-specific items in English text and how to translate figurate English into Estonian.

Olen lõputöö kirjutanud iseseisvalt. Kõigile töös kasutatud teiste autorite töödele, põhimõtteliste seisukohtadele ning muudest allikaist pärinevatele andmetele on viidatud.

Autor: Marten Kolk

.....

(allkiri)

26.05.2024

(kuupäev)

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Marten Kolk,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose Barbara Greene'i artikli „Re-envisioning the Dark Valley and the decline of the peace state“ tõlge ja tõlkeanalüüs,

mille juhendaja on Sirje Kupp-Sazonov ja kaasjuhendaja Eri Miyano

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Marten Kolk

26.05.2024